

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
„ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА“

Кафедра біології та агрономії

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ,
НАПИСАННЯ, ОФОРМЛЕННЯ ТА ЗАХИСТУ
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА**

(для студентів спеціальностей
014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини),
091 Біологія денної та заочної форм навчання
факультету природничих наук)

Старобільськ, 2021

УДК 57-047.37(076.6)

ББК 28.р3

В61

Рецензенти:

Маркіна Т. Ю. – кандидат біологічних наук, доцент кафедри зоології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Петренко С. В. – кандидат біологічних наук, доцент кафедри садово-паркового господарства та екології Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка“.

Вовк С. В., Котенєва І. С.

В61 Методичні рекомендації щодо проведення дослідження, написання, оформлення та захисту кваліфікаційної роботи магістра (для студентів спеціальностей 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини), 091 Біологія денної та заочної форм навчання факультету природничих наук). Старобільськ, 2021. 77 с.

Методичні рекомендації призначені для магістрантів, які виконують кваліфікаційні роботи зі спеціальності 091 Біологія або спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини), а також викладачів для здійснення керівництва магістерськими дослідженнями. Основна мета цих рекомендацій полягає в методичній допомозі при підготовці кваліфікаційних робіт, формуванні та чіткому розумінні вимог до їх виконання, написання, оформлення та захисту.

УДК 57-047.37(076.6)

ББК 28.р3

© С. В. Вовк, І. С. Котенєва, 2021

З М І С Т

	Стор.
ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	4
1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	5
2. НАУКОВЕ КЕРІВНИЦТВО МАГІСТЕРСЬКОЮ РОБОТОЮ.....	8
3. ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ.....	9
3.1. Етапи процесу виконання магістерської роботи.....	9
3.2. Вибір і затвердження теми, розробка плану магістерської роботи.....	10
3.3. Індивідуальний план роботи над магістерським дослідженням.....	10
4. СТРУКТУРА МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ.....	12
4.1. Титульна сторінка.....	12
4.2. Зміст.....	14
4.3. Вступ: загальна характеристика основних його елементів ..	16
4.4. Основна частина.....	23
4.5. Висновки.....	32
4.6. Практичні рекомендації.....	33
4.7. Список використаної літератури.....	33
4.8. Додатки.....	45
5. ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ.....	46
5.1. Оформлення ілюстрацій, таблиць, формул, приміток, цитат	48
5.2. Літературне оформлення тексту.....	57
6. ПРОБЛЕМА ПЛАГІАТУ В МАГІСТЕРСЬКИХ РОБОТАХ	62
7. ПРОЦЕДУРА ПІДГОТОВКИ ДО ЗАХИСТУ.....	65
8. ПРОЦЕДУРА ЗАХИСТУ.....	68
9. ОЦІНЮВАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ	71
10. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	74

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

В Україні підготовка кваліфікованих працівників, бакалаврів та магістрів здійснюється за освітніми рівнями (ступенева освіта) та освітньо-професійними програмами.

Відповідно до Закону України „Про вищу освіту“, магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми [1].

Освітньо-професійні програми підготовки магістрів зі спеціальностей „Біологія“, „Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)“ передбачає виконання й захист магістерської роботи, якість якої підтверджує кваліфікаційний рівень фахівця. Тому магістерська робота є кваліфікаційною роботою, що містить сукупність висунутих автором на публічний захист актуальних результатів; виступає кінцевим результатом навчання й підтверджує вміння магістранта застосовувати знання, отримані при вивченні фундаментальних і прикладних дисциплін, узагальнювати результати проходження практик.

У пропонованому виданні, яке укладене відповідно до чинних нормативних актів Міністерства освіти і науки України, що регламентують вимоги до підготовки фахівців за другим рівнем вищої освіти (магістерським), Положення про магістерську роботу в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка, подані методичні рекомендації щодо написання, оформлення й захисту кваліфікаційної роботи, наведені приклади найпоширеніших помилок, яких припускаються магістранти.

Автори будуть щиро вдячні користувачам за слушні зауваження та пропозиції щодо вдосконалення змісту пропонованих методичних рекомендацій.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Написання магістерської роботи – один з основних етапів підготовки висококваліфікованого фахівця, його творчої та практичної готовності до розв'язання проблемних професійних завдань інноваційного характеру в певній галузі національного господарства, важлива форма розвитку творчого мислення й розширення знань майбутніх фахівців.

Підсумкова атестація в магістратурі здійснюється у формі захисту випускної кваліфікаційної роботи – магістерської роботи.

Магістерська робота – це самостійне кваліфікаційне навчально-наукове дослідження, яке виконує кваліфікаційну функцію, тобто готується з метою публічного захисту й отримання ступеня магістра. Вона має комплексний характер і пов'язана з використанням набутих студентом знань, умінь і навичок зі спеціальних дисциплін. Магістерські роботи виконуються всіма магістрантами.

Магістерська робота зорієнтована на:

- розширення теоретичних знань студентів з фахових предметів;
- систематизацію та самостійний аналіз сучасних підходів до розв'язання складних питань, пов'язаних із новітньою інтерпретацією певних наукових проблем, що є об'єктом магістерського дослідження;
- поглиблення знань магістрантів із суміжних наук;
- подальше вдосконалення вмінь та навичок самостійної роботи із науковою літературою, виявлення тенденцій і закономірностей досліджуваних процесів;
- формування вмінь самостійно визначати об'єкти та етапи магістерського дослідження, обґрунтувати систему заходів, необхідних для розв'язання теоретичних та прикладних завдань;
- розвиток умінь самостійно формулювати найбільш вагомі узагальнення основних результатів, розробляти науково-практичні рекомендації для різних галузей біології або вдосконалення освітнього процесу в різних навчальних закладах.

Магістерська робота не може мати ані компілятивного, ані реферативного характеру. Вона має містити аналіз використаних наукових та науково-методичних джерел, виклад власного погляду автора на ту чи іншу наукову проблему.

Таким чином, магістерська робота, з одного боку, має узагальнюючий характер, оскільки є своєрідним підсумком підготовки магістра, а з іншого – самостійним оригінальним дослідженням з елементами науковості, в якому здобувач освіти впорядковує за власним розсудом накопичені факти та доводить їхню наукову цінність або практичну значущість.

На відміну від дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії чи доктора наук, що є науково-дослідницькими працями, магістерська робота кваліфікується як навчально-дослідницька праця, в основу якої покладено моделювання більш-менш відомих рішень. Виконання такої роботи повинне не стільки розв'язувати наукові проблеми, скільки засвідчити, що її автор здатний належним чином вести науковий пошук, розпізнавати професійні проблеми, знати загальні методи і прийоми їх розв'язання.

Визначальними ознаками магістерської роботи є дослідницький характер, наявність елементів науковості, самостійність, актуальність.

Метою магістерської роботи є:

- систематизація й поглиблення теоретичних і практичних знань, формування навичок використання цих знань при вирішенні конкретних наукових, науково-технічних і професійних завдань;
- розвиток навичок самостійної науково-дослідної роботи й оволодіння методикою теоретичних, експериментальних і науково-практичних досліджень;
- набуття досвіду аналізу результатів досліджень, що були отримані, формулювання висновків;
- набуття навичок написання й оформлення наукової праці та отримання досвіду її прилюдного захисту.

У результаті виконання науково-дослідної частини магістерської роботи магістранти повинні вміти:

- проводити бібліографічно-пошукову роботу з використанням сучасних інформаційних технологій;
- формулювати мету дослідження;
- складати план та обґрунтовувати проведення дослідження;
- обирати необхідні методи та методики дослідження;
- оформляти підсумки виконаної роботи у вигляді звітів, рефератів, наукових статей і доповідей згідно з установленими вимогами із залученням сучасних засобів редагування й друку.

Магістерська робота передбачає:

- формулювання мети й завдань дослідження;
- аналіз стану вирішення проблеми за матеріалами вітчизняних і зарубіжних публікацій, обґрунтування мети дослідження;
- вибір методів досліджень, які застосовують під час розв'язання науково-дослідного завдання;
- розробку власного плану дослідження;
- науковий аналіз та узагальнення фактичного матеріалу, використовуюваного в процесі дослідження;

- отримання власних результатів, що мають теоретичне, прикладне або науково-методичне значення;
- апробацію отриманих результатів у вигляді доповідей на наукових конференціях або підготовлених публікацій у наукових журналах і збірниках;
- узагальнення результатів досліджень з формулюванням висновків і рекомендацій.

Магістерська робота має бути виконана грамотно, без помилок і некоректних скорочень.

У ній повинні бути чіткі, зрозумілі для сприйняття формулювання вихідних положень, припущень, отриманих результатів, тверджень тощо.

Текст роботи має продемонструвати:

- обізнаність автора про основну літературу з питання дослідження;
- уміння виділити проблему і визначити методи її вирішення;
- уміння послідовно викласти сутність досліджуваних питань;
- володіння відповідним понятійним і термінологічним апаратом;
- рівень аналітичних навичок;
- вміння бібліографічної роботи;
- достатній рівень володіння функціональним стилем наукового викладу;
- уміння виконати фрагмент дослідно-експериментальної роботи, обробити отриманий емпіричний матеріал, проаналізувати, систематизувати, інтерпретувати і зробити висновки;
- творчий підхід до роботи.

Назва магістерської роботи має бути стислою, відповідати суті поставленого наукового завдання, указувати на проблему. У назві не бажано використовувати ускладнену термінологію псевдонаукового характеру та уникати формулювань, які починаються зі слів „Дослідження питання...“, „Дослідження деяких шляхів...“, „Деякі питання...“, „Матеріали до вивчення...“, „Стосовно питання...“, „Методика викладання...“ і т.п., в яких не відображена достатньою мірою суть проблеми.

Тематика магістерських робіт розробляється профільними біологічними кафедрами згідно з напрямками їхньої науково-дослідної роботи та з урахуванням актуальних проблем галузі й ринку праці.

Тема магістерської роботи визначається магістрантом разом із науковим керівником відповідно до планової наукової тематики кафедри і затверджується на засіданні кафедри.

За поданням кафедри тема магістерської роботи й науковий керівник рішенням ради факультету закріплюються персонально за кожним магістрантом на початку навчання в магістратурі. У разі необхідності тема магістерської роботи може бути скоригована, але не пізніше ніж за два місяці до її захисту.

До початку виконання магістерської роботи магістрант має ознайомитися з положенням про магістерську роботу і керуватися його вимогами.

2. НАУКОВЕ КЕРІВНИЦТВО МАГІСТЕРСЬКОЮ РОБОТОЮ

Керівництво магістерськими роботами зазвичай здійснюють провідні викладачі кафедр, які мають науковий ступінь доктора або кандидата наук та успішно ведуть науково-дослідну роботу. Керівниками можуть бути також висококваліфіковані спеціалісти інших закладів вищої освіти та науково-дослідних установ.

У випадку виконання магістрантом магістерської роботи комплексного, інтегруючого характеру з кількох галузей наук допускається призначення, крім наукового керівника, одного чи більше консультантів.

При призначенні керівника враховують принцип наступності наукового керівництва студентською науковою роботою на попередніх курсах навчання, а також з урахуванням наукових інтересів магістранта.

Науковий керівник контролює виконання роботи за затвердженим індивідуальним планом магістранта.

Основні обов'язки наукового керівника магістерської роботи:

- 1) допомога магістрантові у виборі теми магістерської роботи;
- 2) допомога у складанні індивідуального плану й систематична перевірка його виконання магістрантом;
- 3) надання консультацій з питань порядку, послідовності виконання магістерської роботи, визначення змісту та обсягу відповідних частин роботи;
- 4) надання допомоги магістрантові у визначенні переліку питань і практичних матеріалів, які належить вивчити й зібрати під час виробничих практик;
- 5) допомога в доборі наукових джерел, інших матеріалів, які доцільно використовувати при виконанні магістерської роботи;
- 6) надання консультацій за змістом магістерської роботи;
- 7) перевірка виконання магістрантом проміжних етапів і всієї роботи й надання допомоги в її науковому редагуванні;
- 8) вирішення питання про допуск роботи до попереднього захисту на кафедрі;
- 9) складання відгуку про магістерську роботу з її ґрунтовною характеристикою відповідно до критеріїв оцінювання.

Магістрант зобов'язаний:

- 1) обрати тему магістерської роботи;
- 2) скласти індивідуальний план щодо її виконання;

- 3) визначити перелік питань і практичних матеріалів, які належить вивчити й зібрати під час практик;
- 4) відібрати наукові джерела, які доцільно використати при виконанні магістерської роботи;
- 5) написати магістерську роботу відповідно до індивідуального графіка та згідно з вимогами;
- 6) дотримуватися принципів академічної доброчесності (не допускати плагіату при написанні роботи);
- 7) захистити роботу перед екзаменаційною (кваліфікаційною) комісією продемонструвавши рівень своєї наукової кваліфікації, уміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання.

Якщо навчальним планом у семестрі передбачено виконання кваліфікаційної роботи, то в цьому разі студенти звітують про її виконання й отримують залік. У г р у д н і другого року навчання магістранти звітують про хід виконання роботи перед завідувачем кафедри, на якій виконується магістерська. За наслідками розгляду поточних результатів роботи завідувач відповідної кафедри виставляє залік у відомості та в заліковій книжці магістранта.

3. ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

3.1. Етапи процесу виконання кваліфікаційної роботи

Процес роботи над магістерським дослідженням включає три основні етапи: підготовчий, дослідницький та заключний. Їхній зміст можна відобразити наступним чином.

ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП

1. Вибір та обґрунтування теми дослідження.
2. Підбір та огляд наявної літератури за темою дослідження.
3. Розробка попереднього плану дослідження та узгодження його з науковим керівником; складання графіка роботи над магістерською.
4. Визначення об'єкта, предмета, мети, завдань та методів дослідження.
5. Складання індивідуального календарного плану роботи.

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ЕТАП

1. Опрацювання підбраної літератури за темою дослідження.
2. Представлення теоретичних засад дослідження (розділ 1).
3. Проведення емпіричних досліджень, їх опис.
4. Статистичний аналіз одержаних даних, інтерпретація результатів (розділи 2-3).
5. Підбір ілюстративного матеріалу.
6. Написання висновків, вступу та оформлення списку використаних джерел і додатків (у разі необхідності).

ЗАКЛЮЧНИЙ ЕТАП

1. Редагування тексту роботи відповідно до вимог щодо оформлення наукового дослідження.
2. Подання чорнового варіанту роботи науковому керівникові.
3. Виправлення зауважень та врахування рекомендацій наукового керівника, остаточне редагування тексту роботи.
4. Подання остаточного варіанту магістерської роботи науковому керівнику та рецензенту для отримання відгуку та рецензії (за місяць до захисту).
5. Захист кваліфікаційної роботи на засіданні екзаменаційної (кваліфікаційної) комісії.

3.2. Вибір і затвердження теми, розробка плану магістерської роботи

Теми магістерських робіт обираються магістрантами з переліків орієнтовних тем, які розроблені провідними фахівцями біологічних кафедр факультету. Магістрант може запропонувати власну тему магістерської роботи з урахуванням своїх науково-практичних інтересів, особливо якщо ця робота є продовженням раніше виконаної курсової роботи чи іншого власного наукового дослідження.

Важливим моментом у написанні магістерської роботи є формулювання магістрантом її концепції, тобто власного розуміння суті обраної для вивчення проблеми: обґрунтування її актуальності, новизни й значущості, визначення основних напрямів досліджень і шляхів вирішення поставленої проблеми. Щоб сформулювати концепцію, необхідно підібрати й попередньо вивчити відповідні літературні джерела. При цьому слід зосередити увагу на аналізі ще недосліджених аспектів теми, пошуку недостатньо вивчених питань. Після попереднього вивчення основних джерел, осмислення матеріалу, складається план магістерської роботи і графік її виконання.

План повинен забезпечити комплексний, системний підхід до вирішення поставленої проблеми і складатися з трьох-чотирьох чітко сформульованих найважливіших питань, які розкривають сутність обраної теми, її основний зміст. Якісно підготовлений, добре продуманий, лаконічно сформульований план роботи є одним із показників розуміння магістрантом проблеми і відіграє істотну роль в організації роботи. Для полегшення роботи над темою магістрант визначає і фіксує не лише основні пункти, а й можливі шляхи їх виконання.

3.3. Індивідуальний план роботи над магістерським дослідженням

З метою ефективно організації науково-дослідної роботи складається орієнтовний індивідуальний план роботи магістранта, який узгоджується із науковим керівником на першій консультації. Дотримання плану є запорукою успішного та вчасного виконання наукового дослідження, оскільки це дозволяє магістранту оптимально й ефективно розподіляти свій час. Орієнтовний план роботи може мати такий вигляд:

**Орієнтований календарний план роботи
над магістерським дослідженням**

	Види роботи	Термін виконання
1	Вибір теми, її узгодження з керівником, затвердження на кафедрі	вересень
2	Перша консультація з керівником, визначення предмета та об'єкта, методів дослідження	вересень
3	Огляд наявних джерел з теми дослідження	кінець вересня-жовтень
4	Складання попереднього плану дослідження й узгодження його з науковим керівником	середина жовтня
5	Опрацювання джерел з теми роботи та підготовка теоретичного розділу	жовтень–грудень
6	Підбір ілюстративного матеріалу	протягом осіннього семестру
7	Перевірка науковим керівником складеного магістрантом огляду літературних джерел	грудень
8*	Складання заліку завідувачу кафедри, на якій виконується магістерська робота	січень
9	Підготовка практичного розділу роботи	грудень–травень
10	Внесення змін до теоретичного розділу роботи	січень–травень
11	Перевірка практичного розділу дослідження науковим керівником	травень
12	Внесення змін до практичного розділу	травень
13*	Складання заліку завідувачу кафедри, на якій виконується магістерська робота	травень
14	Подання першого повного варіанта магістерської роботи на рецензію науковому керівнику	жовтень другого року навчання
15	Внесення змін та остаточне редагування тексту магістерської роботи відповідно до вимог оформлення	листопад другого року навчання
16	Підготовка науковим керівником відгуку та подання роботи для отримання зовнішньої рецензії	грудень другого року навчання
17	Складання заліку завідувачу кафедри, на якій виконується магістерська робота	грудень другого року навчання

18	Ознайомлення з відгуком наукового керівника та зовнішньою рецензією	грудень другого року навчання
19	Попередній захист магістерської роботи на відповідній кафедрі	грудень другого року навчання
20	Подання остаточно оформленої магістерської роботи з відгуком наукового керівника та зовнішньою рецензією на профільную кафедру	за два тижні до початку ДЕК
21	Подання роботи до ДЕК (зброшурований примірник та компакт-диск) із відгуком наукового керівника та зовнішньою рецензією	за два тижні до початку ДЕК

* Примітка. Залік складається в тому разі, якщо навчальним планом у відповідному семестрі передбачається виконання кваліфікаційної роботи.

4. СТРУКТУРА МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Структура магістерської роботи – це чітко регламентована послідовність розміщення її основних частин змістового і довідково-супровідного характеру. Вона відображає зовнішнє розміщення і внутрішній логічний зв'язок наукового дослідження й свідчить про рівень його загальної методологічної підготовки.

Традиційно композиційна структура магістерського дослідження складається з таких послідовно розміщених елементів:

1. ТИТУЛЬНА СТОРІНКА

2. ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень – за необхідності

3. ВСТУП

4. ОСНОВНА ЧАСТИНА (складається з 3-5 розділів із коротким резюме до них)

5. ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Практичні рекомендації – за необхідності

6. СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Додатки – за необхідності

4.1. Титульна сторінка

Магістерська робота починається з титульної сторінки, зразок оформлення якої наведено нижче. Титульна сторінка є першою сторінкою магістерської роботи, яку включають до загальної нумерації сторінок, але номер на ній не друкують.

Міністерство освіти і науки України

**Державний заклад
«Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»**

Факультет природничих наук

Кафедра біології та агрономії

Гончаров Олексій Олексійович

**ПАВУКИ СИНАНТРОПНИХ МІСЦЕПЕРЕБУВАНЬ
(НА ПРИКЛАДІ с. МОРОЗІВКА
МІЛОВСЬКОГО РАЙОНУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

**Магістерська робота
за спеціальністю 091 «Біологія»**

Особистий підпис – _____

Науковий керівник – _____
(підпис) (посада, науковий ступінь, наукове звання,
ініціали, прізвище)

Зав. кафедри – _____
(підпис) (посада, науковий ступінь, наукове звання,
ініціали, прізвище)

Старобільськ – 2021

За титульною сторінкою розміщуються послідовно зміст, вступ, розділи з короткими висновками до них, загальні висновки, список використаних джерел, додатки (за потреби). Всі вони починаються з нової сторінки, а кожен із підрозділів – після закінчення попереднього. Номер сторінки друкують арабськими цифрами у правому верхньому куті аркуша, починаючи з цифри 2 (це буде сторінка „Зміст“), без крапки в кінці.

4.2. Зміст

Зміст як структурний компонент магістерської роботи подають перед початком тексту. Він включає заголовки усіх розділів, підрозділів та пунктів, а також вступ, висновки, практичні рекомендації, список використаної літератури і додатки із зазначенням номерів початкових сторінок. Заголовки у змісті повинні точно повторювати заголовки у тексті; їх скорочення не допускаються.

Заголовки одного рівня рубрикації тексту необхідно розміщувати один під одним. Заголовки кожного подальшого рівня зміщені вправо по відношенню до заголовків попереднього рівня на абзацний відступ. Заголовки розділів пишуться з великими літерами, заголовки підрозділів та пунктів пишуться з маленькими літерами з першої великої, крапка в кінці заголовка не ставиться.

Цей компонент магістерської роботи може мати приблизно такий вигляд:

ЗМІСТ	
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НАЗВА РОЗДІЛУ.....	10
1.1. Назва підрозділу.....	10
1.1.1. Назва пункту.....	10
1.1.2. Назва пункту.....	18
1.2. Назва підрозділу.....	23
1.2.1. Назва.....	23
1.2.2. Назва.....	28
1.3. Назва.....	35
РОЗДІЛ 2. НАЗВА.....	45
2.1. Назва.....	45
2.2. Назва.....	50
РОЗДІЛ 3. НАЗВА.....	65
3.1. Назва.....	65
3.2. Назва.....	70
ВИСНОВКИ.....	80
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ (за необхідності).....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
ДОДАТКИ (за необхідності).....	86

Приклад графічного оформлення Змісту магістерської роботи наведено нижче.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ В СУЧАСНОМУ ОС- ВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ	7
1.1. Інтерактивне навчання як форма організації пізнавальної діяльності учнів	7
1.2. Класифікація та характеристика методів інтерактивного навчання	13
РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВ- ЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ ТВАРИН	30
2.1. Організація констатувального експерименту	30
2.2. Приклади уроків зоології з використанням інтерактивних методів навчання	35
2.3. Результати констатувального експерименту та їх обговорення	85
ВИСНОВКИ	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92
ДОДАТОК	95

Якщо в тексті магістерської роботи використано маловідомі скорочення, нові символи, то доцільно подати „Список умовних позначень“, який розміщують після змісту. Цей розділ оформлюється у вигляді двох колонок: у лівій в алфавітному порядку зазначають скорочення, у правій – їх розшифрування. Сюди ж можна віднести спеціальні терміни і скорочення, використані в тексті більше трьох разів.

Словосполучення, які необхідно скорочувати, при першій згадці в тексті наводяться повністю, а після них у круглих дужках – скорочений варіант. При подальшому вживанні використовується тільки скорочення.

4.3. Вступ : загальна характеристика основних його елементів

Вступ – та частина магістерської роботи, яка дає загальне уявлення про конкретний напрям наукового пошуку і містить необхідні характеристики проведеного наукового дослідження.

Загальний обсяг вступу має становити до 3-4 сторінок.

У вступі до магістерської роботи:

- доводиться **актуальність проблеми**, її наукове, практичне, історичне значення (що буде, якщо проблему не вирішувати); відображається стан і ступінь розробки проблеми в науково-педагогічній літературі (хто, коли та в яких напрямках досліджував проблему, основні джерела інформації, основні теоретичні й методологічні підстави роботи);
- формулюється **тема** магістерської роботи;
- визначається **об’єкт та предмет** дослідження (об’єкт – процес, явище, які існують незалежно від суб’єкта пізнання та на які звернена увага дослідника, предмет – властивість, аспект об’єкта, які підлягають глибокому спеціальному вивченню та відносно яких дослідник зобов’язаний отримати нове знання);
- один із центральних моментів вступу – визначення **мети** магістерської роботи (мета дослідження – це те, що в найбільш загальному вигляді повинно бути досягнуто у процесі роботи);
- якщо робота має експериментальний характер, то формулюється гіпотеза дослідження (гіпотеза – це наукове припущення, яке висувається для пояснення певних фактів, явищ та процесів, і яке необхідно підтвердити чи заперечити);
- виходячи з визначених об’єкта, предмета, мети та гіпотези (за необхідністю) формулюється декілька " – локальних комплексів цілеспрямованих і взаємопов’язаних дій по реалізації мети;
- дається характеристика **методів досліджень**, які планується застосовувати в роботі (теоретичні методи та емпіричні методи);
- формулюється **наукова новизна** магістерського дослідження (відмінність одержаних результатів від відомих раніше, певний ступінь новизни – вперше одержано..., удосконалено..., набуло подальшого розвитку...);
- формулюється практична значущість проведеного магістерського дослідження (у роботах, що мають теоретичне значення – відомості про наукове використання результатів дослідження або рекомендації щодо їх використання);

в роботах, що мають прикладне значення, – відомості про практичне застосування одержаних результатів або рекомендації, як їх використати), відзначаючи практичну цінність здобутих результатів, необхідно подати інформацію про ступінь їх готовності до використання або масштабів використання;

- за умови участі магістранта в науково-практичних конференціях різного рівня, обговорення результатів магістерської роботи на засіданнях кафедр навчальних закладів різного рівня акредитації, на засіданнях навчально-методичних комісій (циклових комісій тощо), на нарадах різного рівня і т. ін. у Вступі ця інформація подається у структурному компоненті „**Апробація результатів дослідження**“;

- за умови публікації магістрантом результатів магістерської роботи в різних наукових виданнях (стаття в науковому журналі, стаття в збірнику наукових робіт, стаття в збірнику матеріалів науково-практичної конференції тощо) ця інформація подається в структурному компоненті „**Публікації**“;

- наприкінці вступу подається інформація про структуру магістерської роботи – „**Структура роботи**“.

Кожну зазначену складову вступу подають з нового рядка, її назву пишуть напівжирними літерами, наприклад:

текст текст текст.

Завдання роботи: визначити видовий склад...; проаналізувати трофічні зв'язки...

Актуальність проблеми дослідження.

Актуальність (у перекладі з латинської) – це важливість, практична значущість обраної для дослідження проблеми. У висвітлення актуальності необхідно включити сутність проблеми та необхідність її дослідження, тобто відповіді на питання: чому саме сьогодні необхідно розглядати цю наукову проблему і де проходить межа між відомим і невідомим у ній.

Орієнтовна схема обґрунтування актуальності проблеми дослідження може бути такою:

- дають об'єктивну оцінку сучасного стану об'єкта дослідження з акцентуванням уваги на існуючих проблемах і суперечностях;

- аналізують, як на сучасному етапі розв'язуються існуючі проблеми на практиці, якщо можливо – із посиланням на офіційні документи;

- оцінюють стан наукової розробленості обраної проблеми: на основі стислого аналізу літератури визначають коло науковців, які займалися її розробкою, висвітлюють проблематику їх досліджень і наголошують на маловивчених або зовсім невивчених моментах;

- роблять висновки про те, що недостатня розробленість конкретного аспекту проблеми зумовила вибір теми дослідження.

Для з'ясування стану розроблення обраної теми здійснюється короткий огляд літератури, з якого роблять висновок, що дана тема ще не розкрита (розкрита лише частково чи лише у певному аспекті), і тому потребує подальшого вивчення. Огляд літератури за темою засвідчує обізнаність магістранта про останні досягнення та розробки в обраній галузі, його вміння систематизувати джерела та критично їх оцінювати.

Уся інформація має бути логічно систематизована, чітко викладена; необхідно виділити найголовніше і найсуттєвіше, те, що безпосередньо стосується теми дослідження.

Основні помилки при визначенні актуальності дослідження такі:

- визначається, хто і що зробив, однак не вказується, в чому саме полягає суть невирішеної проблеми (завдання), як вона стосується того, що вже є в біологічній або методичній чи педагогічній науці;

- дуже багато інформації за обсягом;

- не визначається, які саме суперечності вирішуються завдяки дослідженню магістранта;

- аналітичний огляд вітчизняних і зарубіжних публікацій з теми роботи має форму звичайного переліку прізвищ і не відбиває рівня та аспектів дослідження проблеми. При цьому дослідження провідних науковців „перемішуються“ з роботами дослідників, які ще тільки починають свою науково-дослідну роботу у відповідному напрямі.

Таким чином, актуальність дослідження у Вступі має бути представлена у двох аспектах: а) актуальність для практики, б) актуальність для науки.

Виклад актуальності може закінчуватися зазначенням суперечностей, на які спрямоване магістерське дослідження.

Мета та завдання дослідження. Мета – це задум дослідження, науковий результат, якого прагнуть досягти. Мета завжди відображає спрямованість наукового пошуку на одержання нових знань та їх експериментальну апробацію.

Мета дослідження – це ідеальне, мислене передбачення кінцевого результату науково-дослідної роботи. Мета розкриває те, що автор хоче визначити при проведенні досліджень (остаточну мету): встановити залежності між чинниками; визначити зв'язки між явищами; розробити умови для усунення недоліків; розкрити можливості вдосконалення процесу; охарактеризувати обставини; простежити розвиток тощо.

Правильне визначення мети роботи дає змогу виокремити в ній основний напрям дослідження, упорядкувати пошук та аналіз матеріалу, підвищує якість роботи. Поставленої мети необхідно обов'язково досягти, і це має бути відображено у висновках.

Основні помилки при формулюванні мети дослідження:

- ототожнення її з одним із завдань дослідження;
- на початку речення використовуються такі дієслова як „дослідити...“, „вивчити...“, „обґрунтувати...“, „дослідження...“, „вивчення...“ тощо, що вказує на спосіб досягнення мети, а не на саму мету.

Мета конкретизується в **завданнях дослідження**, які дають уявлення про його спрямованість. Чітко визначені завдання визначають шлях пошуку, вибудовують, уточнюють послідовність дій дослідника. Визначаючи мету, магістрант окреслює, який результат він має отримати в процесі дослідження, а завдання дають уяву про те, що саме необхідно зробити, щоб досягнути мети.

Завдання дослідження – це те, що необхідно виконати для того, щоб досягнути мети (завдання конкретизують мету). Завдання магістерської роботи відображають основні шляхи й етапи досягнення мети (тобто, по суті завдання – це плановані дії). Найчастіше виділяють 3–5 завдань дослідження, які, як правило, чітко узгоджуються з відповідними розділами роботи. Завдання зручно формулювати за допомогою дієслів „вивчити“, „описати“, „встановити“, „з’ясувати“, „визначити“, „порівняти“, „схарактеризувати“, „проаналізувати...“, „дати аналіз...“, „провести порівняльний аналіз...“, „обґрунтувати...“ тощо, наприклад: проаналізувати стан і досвід вирішення проблеми..., провести дослідження ... шляхом ..., розробити (напрямки, пропозиції, структури, методики, навчальні матеріали і т.п.), показати практичне використання результатів на прикладі ...

Завдання дослідження необхідно розташовувати у тому порядку, в якому передбачається їх вирішення, і так, щоб кожне наступне завдання було логічно обумовлено попереднім. Їхнє формулювання завжди має починатися з дієслова майбутнього часу для позначення дії, спрямованої на вирішення конкретного наукового завдання, яке дасть змогу поряд з іншими завданнями досягти мети дослідження, наприклад: „охарактеризувати...“, „проаналізувати...“, „дати аналіз...“, „провести порівняльний аналіз...“, „встановити...“, „визначити...“, „виявити...“, „науково обґрунтувати...“.

Основні помилки при формулюванні завдань дослідження:

- застосовується дієслово „дослідити...“, проте в цьому випадку не можна перевірити кінцевий результат виконання завдання;
- завдання плутають з метою та формулюють його дуже широко;
- ставиться велика кількість завдань, а для магістерської роботи їх достатньо сформулювати 3–5;
- завдання дослідження не пов’язані з метою і не сприяють її вирішенню;
- завдання не пов’язані одне з одним і сформульовані не в тому порядку, який передбачено проведенням дослідження;
- завдання дослідження неконкретні.

Об'єкт дослідження – це частина реальної дійсності, яка підлягає дослідженню, тобто процес або явище, що породжує проблемну ситуацію і обране для вивчення. В якості об'єкта в педагогічних дослідженнях можуть виступати процеси: освіти, навчання або виховання (як у цілому, так і в різних напрямках), навчально-виховний процес, система тієї чи іншої діяльності, навчальна діяльність учнів, професійно-педагогічна діяльність викладача, процес вивчення конкретного навчального предмета і т.п.

Об'єкт дослідження – це обрані дослідником для вивчення організми, процеси чи явища, внаслідок існування яких виникла проблемна ситуація.

Предмет дослідження – це частина об'єкта, що безпосередньо та ґрунтовно вивчається з певною метою. Предмет дослідження міститься в межах об'єкта і конкретизує, що саме в об'єкті буде вивчатись, наприклад, об'єкт дослідження - дерево каштан, а предмет - коренева система каштана.

Магістрантам необхідно пам'ятати, що чим вужчим буде предмет дослідження, тим глибшим, змістовнішим і цікавішим може бути саме дослідження. Визначення предмета дослідження – виділення певного аспекту об'єкта – має найважливіше значення в процесі наукового пошуку, оскільки саме предмет дослідження визначає тему магістерської роботи.

Основні помилки при визначенні об'єкта й предмета дослідження:

- не пов'язуються між собою ці дві наукові категорії;
- визначаються два об'єкти або два предмети дослідження (обидві категорії формулюються дуже широко або дуже вузько);
- міняються місцями об'єкт дослідження з предметом;
- замість предмета дослідження відображають мету дослідження.

Методи дослідження.

Методи дослідження – це спосіб внутрішніх і зовнішніх дій дослідника в процесі проведення наукового дослідження.

При проведенні досліджень частіше використовуються наступні методи: теоретичні: індукція та дедукція, аналіз і синтез; порівняння, класифікація, абстрагування, конкретизація, систематизація; узагальнення, моделювання, контент-аналіз; емпіричні методи: спостереження; усне опитування: бесіда, інтерв'ю; письмове опитування: анкетування, тестування, рейтинг; експеримент, узагальнення незалежних характеристик, аналіз документів і продуктів діяльності, узагальнення передового педагогічного досвіду.

У цьому підпункті вступу, відповідно до логіки процесу дослідження, необхідно перелічити методи, які були використані для виконання визначених завдань, не зосереджуючись на всебічному обґрунтуванні їх вибору, оскільки цьому будуть присвячені окремі пункти у відповідному розділі роботи. Формулювання цього підпункту може бути таким: „Для виконання завдань дослідження були використані такі методи: ...“.

Основні помилки при визначенні методів дослідження:

- вони тільки перелічуються без зазначення того, з якою метою той чи інший метод застосовували;
- не звертається увага на методи теоретичного плану, за допомогою яких опрацьовується наукова та науково-методична література;
- не вказуються методи, які дають змогу виявити ефективність проведеної дослідником експериментальної роботи;
- не зазначаються методи статистичної обробки отриманих даних.

Наукова новизна отриманих результатів – важлива характеристика наукового дослідження будь-якого рівня, у тому числі й магістерської роботи.

Питання новизни кваліфікаційних робіт є одним із найбільш суперечливих і складних. Новизна дослідження – це нові положення (рішення), запропоновані магістрантом. Вона визначає, що зроблено вперше, що розширено й доповнено, конкретизовано й уточнено, поширено й переведено на новий рівень знань про предмет дослідження, що перетворено й докорінно змінено, що дістало подальший розвиток.

Для правильного і кваліфікованого визначення наукової новизни необхідно дотримуватися таких правил:

- визначити різновид одержаного нового знання (результатів дослідження), наприклад, створені методики, моделі, обґрунтовані принципи розробки методичних рекомендацій, форм і методів роботи тощо;
- визначити рівень новизни одержаного результату порівняно з уже відомими науковими фактами, тобто порівняти, зіставити і визначити місце нового знання з-поміж попередньо отриманих знань;
- чітко, конкретно і змістовно, уникаючи описового узагальнення, розкрити суттєвість нових результатів.

Основною, вихідною точкою для обґрунтування новизни результату є глибокий і критичний аналіз літератури, який дає об'єктивне знання про стан проблеми, що розглядається, до початку проведення наукового дослідження. Зважаючи на це, шляхом зіставлення і порівняння визначають місце нових даних з-поміж відомих раніше:

- на рівні уточнення і конкретизації відомих положень про об'єкт дослідження;
- на рівні апробації і поширення відомих положень про об'єкт нового дослідження;
- на рівні розширення і доповнення відомих фактів новими;
- на рівні докорінного переосмислення відомих фактів.

Безумовно, враховуючи те, що магістерська робота – це, передусім, робота навчально-дослідницького характеру, високі вимоги до рівня новизни її результатів не висуваються, тому для цього буде достатнім наявності окремих елементів новизни. Але автор, як науковець-початківець, має показати уміння правильно визначити вид та рівень новизни одержаного результату і конкретно, не допускаючи узагальнених тверджень, сформулювати положення відповідно до перелічених вимог і змісту проведеного дослідження.

Формулювання положень наукової новизни результатів магістерської роботи може бути таким: „виявлено... й удосконалено...“, „розроблено нову методiku ... із використанням традиційних засобів“, „набуло подальшого розвитку...“, „досліджено вплив...“, „визначено залежність між...“, „обґрунтовано...“, „уточнено поняття...“ тощо.

Зміст цього підпункту вступу повинен бути поданий у вигляді тезового переліку нових наукових положень, одержаних дослідником особисто.

Типові помилки при визначенні новизни дослідження:

- новизна підміняється актуальністю, теоретичною або практичною значущістю дослідження;
- немає зв'язку між новими результатами й тим, що було одержано раніше, наявним у науковій літературі;
- новизна приписується вже відомим фактам або явищам;
- положення новизни формулюються як анотація.

Практичне значення одержаних результатів – це важлива ознака магістерської, оскільки наукова робота цього рівня не завжди може претендувати на значний теоретичний результат. Під час роботи над цим підпунктом магістрант повинен пам'ятати, що практичну значущість можуть мати результати як прямо адресовані для застосування на практиці, так і ті, що включаються у теорію (наприклад, теоретично обґрунтована технологія навчання), а вже через неї сприяють удосконаленню практичної роботи. У цьому підпункті необхідно зазначити, де, з якою метою і в якій формі можна їх використати, і яким може бути очікуваний результат.

Особистий внесок (за наявності). У випадку використання в роботі ідей або розробок, що належать співавторам, разом з якими були отримані результати дослідження, магістрант має відзначити цей факт у вступі з обов'язковим зазначенням конкретного особистого внеску.

Апробація результатів дослідження. Результати наукового дослідження мають пройти апробацію, тобто бути оприлюдненими. Апробація, як правило, здійснюється через виступи на наукових, науково-практичних конференціях, семінарах, засіданнях кафедри, під час проведення Днів науки на факультеті, публікації тощо.

Публікації (за наявності). Вказують, в яких статтях чи тезах у наукових журналах, збірниках наукових праць, матеріалах і тезах конференцій опубліковано результати роботи.

На кафедрі біології та агрономії видається щорічний збірник наукових праць „Молоді вчені: гіпотези, проекти, дослідження“, де можна оприлюднити результати магістерського дослідження.

Структура роботи. У цьому підпункті відповідно до послідовності розміщення подають перелік структурних компонентів магістерської роботи й кількісні характеристики її основного обсягу (кількість сторінок без урахування списку літератури і додатків), ілюстрацій, таблиць, списку використаних літературних джерел і додатків.

Сформулювати цей підпункт можна, наприклад, таким чином: „Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (80), додатків (3). Зміст роботи висвітлено на 82 сторінках основного тексту, який містить 9 таблиць і 7 рисунків (додаток В)“.

4.4. Основна частина

Основна частина магістерської роботи поділяється на теоретичну і практичну (експериментальну) частини. Основна частина магістерської роботи складається з 2–3 (4) розділів, кожен із яких поділяється на декілька підрозділів, які, в свою чергу, можуть поділитися на пункти та підпункти (рис. 1). Назви розділів, підрозділів, пунктів та підпунктів формулюють стисло й чітко. Основна частина магістерської роботи повинна мати не описовий, а аналітично-проблемний характер.

У розділах основної частини подають:

- огляд літератури за темою і вибір напрямів досліджень. Стисло, критично висвітлюючи роботу попередників, автор має порушити ті питання, що залишились не вирішеними, і визначити своє місце у розв’язанні проблеми;

- виклад загальної методики й основних методів досліджень;
- експериментальну частину й методику досліджень;
- відомості про проведені теоретичні й (або) експериментальні дослідження;

- аналіз та узагальнення результатів власних досліджень автора.

В основній частині магістерського дослідження автор має виявити вміння лаконічно, логічно й аргументовано подавати науковий матеріал, дотримуючись при цьому всіх вимог, що висувуються до друкованих робіт.

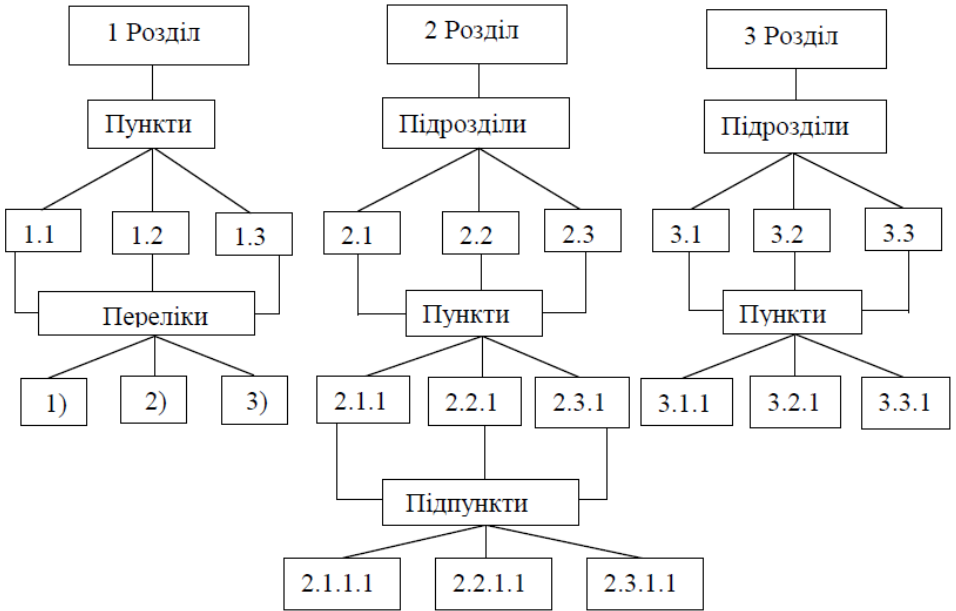

Рис. 1. Структура основної частини магістерської роботи

Кожен розділ починають із нової сторінки. Основному тексту кожного розділу може передувати передмова з коротким описом вибраного напрямку та обґрунтуванням застосованих методів досліджень. Наприкінці кожного розділу формують резюме зі стислим викладом наведених у розділі наукових і практичних результатів, що дає змогу вивільнити загальні висновки від другорядних подробиць.

У розділах основної частини подають матеріал, як правило, в такій послідовності.

У першому розділі розміщують огляд літератури з теми дослідження, завданням якого є характеристика стану проблеми. У ньому стисло, критично висвітлюються роботи попередників, визначаються питання, що залишились невирішеними, а отже, визначається місце власного дослідження у розв'язанні проблеми й обґрунтовується його вибір.

Для цього:

- визначають джерела інформації, в яких можуть міститися матеріали з проблеми дослідження, враховуючи те, що ознайомлення з літературою необхідно починати у зворотному хронологічному порядку, оскільки зміст видань останніх років може охоплювати матеріали попередніх наукових розробок;

- визначають коло вчених, які займалися розробкою питань, пов'язаних із темою дослідження;

- систематизують одержану інформацію і виділяють конкретні аспекти вивчення цього питання;

- уточнюють понятійний апарат дослідження, тобто пояснюють окремі питання, які найбільш точно характеризують поставлену проблему;

- проводять критичний аналіз виділених аспектів і визначають коло недостатньо досліджених питань;

- визначають перспективні напрямки подальших досліджень.

Теоретичний розділ магістерської роботи зі спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) може містити виклад результатів аналітичної роботи автора щодо понятійно-термінологічної бази дослідження, дослідження зовнішніх та внутрішніх чинників функціонування того чи іншого педагогічного об'єкту. Буде корисним подати порівняння тлумачення того чи іншого терміну у фахових словниках (тлумачний, філософський, психологічний, педагогічний, соціологічний тощо). Важливим аспектом теоретичної частини магістерської роботи має стати розкриття сутності та структури основного поняття роботи, аналіз передового педагогічного досвіду за проблемою, аналіз теорії та практики досліджуваної проблеми у зарубіжній науковій літературі. Бажано закінчити цей розділ коротким резюме про необхідність проведення власного дослідження.

Для детального теоретичного обґрунтування проблеми дослідження, враховуючи кваліфікаційний рівень магістерської роботи, рекомендується проаналізувати не менше 30 літературних джерел. При цьому магістрант має усвідомлювати, що кваліфікаційна робота не повинна представляти собою реферат книг і статей. Не можна обмежуватися лише переказом наявної інформації, констатацією фактів, отриманих іншими авторами, а обов'язково провести аналіз матеріалу й наголосити на суперечливих моментах і маловивчених чи зовсім не вивчених питаннях. Переписування окремих частин тексту статей, книг, монографій у тій або іншій послідовності не дозволяється.

Важливу частину першого розділу магістерської роботи складає цитування. В роботі не повинно бути переписаних з наукової літератури положень і формулювань, а допускаються лише посилання на них. Цитати роблять дослідження вагомим з наукової точки зору, допомагають автору підтвердити свою думку чи спростувати інші твердження. При цитуванні слід дотримуватися як міри, так і певних правил, що будуть описані далі.

Обсяг аналізованих літературних джерел не повинен перевищувати 20-25% обсягу основної частини магістерської роботи (приблизно 12-18 сторінок).

Рекомендації щодо вивчення спеціальної літератури та інших джерел інформації за темою дослідження

Етап збору і відбору інформації є надзвичайно важливим для проведення наукового дослідження. Від того, як ретельно і ґрунтовно підібрано й опрацьовано інформацію з теми дослідження, буде залежати результативність подальшої роботи.

Інформація має:

- 1) бути актуальною і реально відображати стан предмета дослідження;
- 2) бути достовірною, тобто представлені дані і результати є істинними й правдивими;
- 3) точно відтворювати об'єктивний стан і розвиток предмета;
- 4) подаватись у такій системі показників, за якої виключається ймовірність протиріч у висновках і неузгодженість первинних і отриманих даних;
- 5) бути релевантною, тобто безпосередньо стосуватися теми дослідження.

Робота над дослідженням починається з ознайомлення зі станом обраної проблеми. Адже для її успішної розробки магістрант повинен мати досить повне уявлення про вже наявні напрацювання з теми. Для цього підбираються та аналізуються літературні та інші джерела, складається бібліографія. Бібліографія – це перелік опрацьованих документів із зазначенням прізвища та ініціалів автора, назви джерела, місця опублікування, видавництва, року видання, кількості сторінок.

Головними джерелами інформації при написанні магістерської роботи є наукові публікації у спеціальних (фахових) виданнях з відповідної спеціальності, а також монографії. Ця частина бібліографії повинна становити не менше 50% загального обсягу бібліографічних описів. Необхідно звернути увагу на те, що не менше половини бібліографічного списку має бути датовано останніми двома десятиліттями й середній вік публікацій не може перевищувати 25 років.

Допускається використання старіших джерел у тих випадках, коли в магістерській робітється історичний огляд розвитку тих чи інших наукових підходів до вивчення проблеми, понять тощо.

Також можуть бути використані такі джерела інформації: закони України та інших держав; інші документи законодавчого характеру (постанови, укази, рішення і т. п.); підручники; навчальні посібники; довідники; статті, виступи та інформація, опублікована в збірниках тез, газетах; депоновані рукописи; нормативно-технічні документи (стандарти, технічні умови, інструкції, керівництва та ін.); дисертації, звіти; каталоги; рекламні проспекти; препринти; описи до патентів і авторських свідоцтв; методичні вказівки; архівні матеріали; ліцензовані програми для ЕОМ; електронні видання та веб-сторінки; інші джерела, що допускають неодноразове використання.

Бажано дотримуватися такого порядку опрацювання джерел інформації:

- вивчення літературних джерел із фондів бібліотеки, фахових навчальних кабінетів, наукових лабораторій і кафедр університету;
- вивчення фондів інших бібліотек;
- вивчення джерел із мережі Internet;
- вивчення інших джерел за порадою керівника.

Огляд джерел дає змогу визначити напрям наукового дослідження, його значення для розвитку науки і практики, актуальність теми. Він здійснюється не для запозичення матеріалу, а для осмислення знайденої інформації й вироблення власної концепції. Головною ідеєю аналізу інформації має бути обґрунтування актуальності і перспективності своєї кваліфікаційної роботи.

Вивчення та систематизація літературних джерел може відбуватися наступним чином. Спочатку потрібно ознайомитися з працями, де проблема відображається в цілому (монографіями, підручниками, теоретичними статтями), а потім звернутися до вужчих досліджень (статей про конкретні дослідження), спершу вивчають останні дослідження з обраної проблеми, а потім – хронологічно віддалені.

Відібрані літературні джерела потрібно ретельно опрацювати. Перш за все, необхідно попередньо ознайомитися зі змістом, вступом (передмовою), анотацією праці. Далі слід переглянути матеріали тих розділів, що стосуються теми дослідження. Якщо переглянуті матеріали дійсно відповідають вашому науковому інтересу, тоді їх необхідно уважно прочитати, критично оцінити прочитане, звертаючи особливу увагу на ідеї й пропозиції щодо вирішення проблемних питань обраної теми, наявність різних точок зору й протиріч. Необхідний матеріал занотовується на окремому аркуші, де обов'язково вказується автор та назва джерела, а також номер сторінки, з якої було виписано конкретну інформацію (ці дані будуть використані у магістерській роботі при оформленні посилань у тексті).

Як правило, виписують лише найбільш суттєве для даної книги чи статті, а також те, що викликає певну професійну цікавість та особистий інтерес. Щоб уникнути повторень, записи треба проводити після ознайомчого „швидкого“ читання. При швидкому читанні книги можна робити паперові закладки в тих місцях, які здаються особливо цікавими.

Записи бажано вести лише на одній стороні аркушу, оскільки при цьому прискорюється пошук потрібної інформації, а систематизація дає можливість робити будь-які вставки в тексті, використовувати нотатки при підготовці доповідей, наукових статей тощо.

У магістерській роботі ви будете використовувати цитати, тобто дослівний уривок із книги чи підручника, чийсь вислів, що органічно вписується в текст вашої роботи як підтвердження чи заперечення певної думки. Тут потрібна особлива старанність, оскільки будь-яка недбалість у виписках даних повертається втратою додаткового часу на уточнення думки автора. Часто буває так, що окремі думки передаються своїми словами без дослівного виписування цитат. Виходячи з їх змісту, автор здійснює аналіз і синтез, будує систему обґрунтованих доказів.

Особливу увагу необхідно приділяти опису бібліографічних матеріалів. Для кожного опрацьованого джерела доцільно оформити бібліографічну картку, до якої слід внести відомості про автора, повну назву видання, типографську інформацію, рік видання, загальну кількість сторінок, а також місцезнаходження книги – назва бібліотеки чи іншого закладу, де зберігається аналізоване джерело, та шифр книги. Ця інформація стане у нагоді, якщо виникне необхідність повторно переглянути певні праці, наприклад, щоб уточнити цитату, а також при оформленні списку використаних джерел.

У роботах методичного характеру у першому розділі можна обґрунтувати теоретичні засади стосовно предмета вивчення.

У другому розділі (може мати назву „Матеріал та методи, умови (природні, агрохімічні тощо) дослідження“) слід описати предмет дослідження, за можливості – зазначити його систематичне положення. Якщо дослідження проведені на групі особин одного виду, вказують їх стать, стадію розвитку, вік, фізіологічний стан, походження (з природи чи штучної культури). Також наводять дані про обсяг зібраного матеріалу, наприклад, кількість зібраних видів, проведених дослідів, відловлених особин, протяжність облікових маршрутів, кількість описаних гнізд, зібраних погадок хижих птахів, кількість облікового часу тощо, характеризують особливості збору матеріалу, систему ідентифікації та накопичення даних.

Стисло, але аргументовано, змістовно й відповідно до логіки процесу дослідження зазначають усі методи й методики, які були використані для виконання поставлених завдань, визначаючи, що конкретно досліджувалося за допомогою того чи іншого методу (методики). Посилання на джерело інформації, в якому описано використані методи та методики, є обов'язковим. Застосовані методи (методики) мають бути сучасними, валідними й відповідати завданням роботи; методики, що не є апробованими, не слід використовувати.

Крім того, необхідно схарактеризувати особливості організації дослідження, зокрема, розкрити його етапи, час, місце й умови проведення.

За необхідності у цьому розділі наводять характеристику району та об'єкту дослідження. При описі району дослідження вказують місце розташування об'єкту досліджень, загальну площу, структуру, схему території, а також природні умови району дослідження (рельєф, клімат, гідрографія та ґрунтові умови), корінні біоценози. Якщо дослідження проводилися за маршрутно-експедиційним методом, складають карту маршрутів, розміщення дослідних ділянок тощо. При узагальненні слід зазначити негативні фактори навколишнього середовища та встановити рівень антропогенного тиску.

Фізико-географічний опис місцевості виділяють як самостійний розділ тільки в еколого-фауністичних, еколого-флористичних, зоогеографічних роботах, при проведенні польових досліджень та експериментів (цей розділ може мати назву „Фізико-географічна характеристика району досліджень“). Він необхідний для розуміння різних сторін природних явищ того регіону, де були проведені польові роботи. До розділу включають усі відомості про географічне положення, рельєф, клімат, екологічні умови, рослинний покрив або тваринне населення району, що вивчається. Головну увагу приділяють тим факторам середовища, які найбільш пов'язані з основним предметом дослідження. Наприклад, якщо вивчають фауну ґрунтів, то детальніше описують ґрунти; якщо об'єкт вивчення пов'язаний із водою – внутрішні води; якщо це мешканець степів, то детально описують висоту, щільність і видовий склад трав'янистих рослин тощо. Відомості для написання цього розділу одержують із географічних і геоботанічних довідників, зведень і монографій, даних, отриманих на метеостанціях або в гідрометеобюро. Використані видання включають до списку літератури.

У роботах методичного характеру слід описати методики, якими користувалися при дослідженні того чи іншого предмета вивчення; навести зміст анкет, тестів для учнів, учителів, батьків тощо.

У третьому й наступних розділах, кількість яких визначається завданнями роботи, висвітлюють та аналізують результати досліджень автора з характеристикою всього нового, що він вносить у розв'язання проблеми; з'ясовують закономірності або кореляції, порівнюють отримані дані з існуючими.

Магістерська робота еколого-фауністичного спрямування має містити карту району досліджень, опис виявленого складу тварин, їх поширення та біотопічний розподіл, чисельність, трофічні зв'язки, належність до тієї чи іншої екологічної групи тощо. Огляд видів наводять згідно їх систематичного положення за прийнятою в сучасній зоології класифікацією та зоологічною номенклатурою із зазначенням назви виду латиною та українською мовою. При вивченні фауністичних комплексів виділяють рідкісні та зникаючі види тварин, визначають їх категорію та статус охорони за Червоною книгою України та регіональними Червоними списками. Якщо вивчається один вид тварин, то крім зазначеної вище інформації, наводять результати досліджень його еколого-біологічних особливостей (місце існування, характеристика циклу розвитку, особливостей живлення, динаміка чисельності, сезонна та добова активність, характер міграцій, етологія, внутрішньо- та міжвидові зв'язки, роль у природі та практичне значення). До магістерської роботи фауністичного спрямування додається колекція зібраного матеріалу або альбом із фотографіями.

Магістерська робота еколого-флористичного спрямування має містити карту району досліджень, додатки у вигляді гербарію, оформленого за відповідними вимогами, або альбом із фотографіями. В експериментальному розділі надається декілька таблиць з еколого-біологічних, фармако-терапевтичних, декоративних, інтродукційних особливостей дослідженої флори. У таблиці, де подані еколого-біологічні особливості флори, назви видів рослин наводяться латиною та українською мовою й розміщуються в еволюційній послідовності згідно із сучасною системою.

Результати вивчення рослинності наводять в окремому розділі у вигляді узагальнюючих таблиць із коментарями відносно кількісних і якісних характеристик рослинних угруповань та чинників, що впливають на них.

Як правило, у флористичних та геоботанічних роботах слід проаналізувати аутофітосозологічні та синфітосозологічні особливості дослідженої флори (рідкісні види і рослинні угруповання), зробити посилання на Червону й Зелену книгу України, регіональні списки рідкісних видів і рослинних угруповань. Актуальним є також визначення місця проведення дослідження відносно Екологічної мережі та об'єктів природно-заповідного фонду.

Якщо магістрант працював із певною кількістю матеріалу, що вибраний із великої сукупності об'єктів чи даних (наприклад, вивчав 35 особин певного виду тварин чи рослин), то в цьому випадку потрібно обов'язково провести статистичну обробку отриманих результатів. У магістерській роботі зазначають методи статистичної обробки експериментальних досліджень і наводять результати такої обробки, оскільки вона є необхідною умовою для аналізу та інтерпретації отриманих даних у тих випадках, коли вивчалася вибіркова сукупність, або просто вибірка.

Як правило, в біологічних дослідженнях найчастіше застосовують параметричні критерії: t-критерій Стюдента, F – критерій Фішера; непараметричні – U-критерій Мана-Уїтні та інші. Для проведення кореляційного аналізу застосовують коефіцієнт кореляції r. Для полегшення статистичної обробки, побудови таблиць, графіків, діаграм використовують комп'ютерні програми Excel, Mathcad, STATISTICA та інші.

У магістерських роботах методичного характеру, в яких були отримані цифрові дані в ході проведення тестування, опитування, констатувального експерименту й т.п., також необхідно проводити їхню статистичну обробку (наприклад, обчислити середні значення показника, відхилення від середнього значення, відсоток тощо), за розробленою критеріально-рівневою базою. Зі всіма питаннями стосовно обробки таких даних слід звертатися до наукового керівника.

Детальнішу інформацію про статистичну обробку отриманих даних можна здобути в наступних джерелах:

Атраментова Л. О., Утевська О.М. Біометрія. Ч.І. Характеристика розподілів : Підручник. Харків : Ранок, 2007. 176 с..

Атраментова Л. О., Утевська О. М. Біометрія. Ч.ІІ. Порівняння груп і аналіз зв'язку: Підручник. Харків : Ранок, 2007. 176 с.

Лакин Г. Ф. Биометрия : уч. пособие для биол. спец. вузов. Москва : Высшая школа, 1990. 352 с.

Лапач С. М., Чубенко А. В., Бабіч П. М. Статистичні методи в медико-біологічних дослідженнях із застосуванням Excel. Київ : МОРІОН, 2009. 320 с.

Рокицкий П. Ф. Введение в статистическую генетику. Минск : Вышешая школа, 2007. 442 с.

Сельф Э. У., Панкати Р. М. Руководство по биометрии. Москва : Техносфера, 2007. 368 с.

Смирязев А. В., Мартынов С. П., Кильчевский А. В. Биометрия в генетике и селекции растений. Москва : Издательство МСХА, 1992. 268 с.

Дослідницький матеріал основної частини магістерської роботи має бути доповнений ілюстраціями (рисуноками, графіками, кресленнями, схемами, діаграмами, фотографіями тощо) та таблицями, що містять текстовий і цифровий матеріал. Не рекомендується обтяжувати основний текст матеріалами такого виду, але слід враховувати, що в деяких випадках вони мають основне смислове навантаження, а текст є лише поясненням до них.

Обсяг третього та наступних розділів, у яких обговорюються результати досліджень, має становити до 50 % загального обсягу кваліфікаційної роботи магістра.

До кожного розділу бажано наводити висновки, позначаючи їх так: **Висновки до розділу 1.**

При цьому слід пам'ятати, що вони обов'язково мають відповідати змісту цього розділу й займати не більше 1,5–2 сторінки.

4.5. Висновки

У цьому розділі віддзеркалюється ступінь досягнення поставленої мети шляхом систематизації в інтегрованому вигляді всього змісту та результатів роботи. Він має повинен показувати незалежному читачу важливість, значимість виконаного дослідження, що конкретно розроблено в роботі, що і кому пропонується, можливе практичне застосування результатів дослідження, які шляхи подальшого вирішення проблеми.

Загальні висновки не повинні підмінюватися об'єднанням висновків за розділами, які є стислим аналізом результатів виконаної теоретичної чи експериментальної роботи.

Загальні висновки оформлюються у вигляді пронумерованих абзаців, де у вигляді тез дають відповіді на завдання, які були сформульовані у Вступі, тобто подають оцінку усього того, що було отримано в процесі теоретичного й експериментального дослідження. Логічна послідовність положень висновків визначається поставленими завданнями.

Посилання на інших авторів, їх цитування, а також наведення загальновідомих істин, повтор фактів із тексту роботи у висновках не допускаються.

Наприклад, «Було проведено дослідження території міста Кременна». Це факт, а не висновок!

Обсяг підсумкових висновків – 4–5 пунктів (до 1,5 сторінки), коротко, у теперішньому часі, без коментарів та пояснень.

Типові помилки: загальні висновки не відповідають поставленим завданням; на поставлені п'ять завдань дослідження магістрант робить десять висновків; повторюється частина теоретичного матеріалу з тексту роботи; висновки займають 3–5 сторінок.

4.6. Практичні рекомендації (за необхідності)

Наявність у тексті цього розділу значно збільшує цінність виконаного дослідження, особливо експериментального спрямування. Тут у тезовій формі подають пропозиції щодо підвищення ефективності практичної діяльності у досліджуваній галузі. Ці пропозиції мають логічно відповідати підсумковим висновкам. Також можна навести рекомендації щодо охорони навколишнього середовища.

4.7. Список використаної літератури

Список використаної літератури містить бібліографічний опис джерел, до яких звертався магістрант при написанні роботи. За списком використаної літератури зазвичай роблять висновки щодо творчого потенціалу автора, рівня його загальної та наукової культури, ступеня фундаментальності проведеного дослідження. Тому бібліографія повинна бути бездоганною як за своїм змістом, так і за способом оформлення.

Бібліографічний список подається після практичних рекомендацій або висновків і включається у загальну нумерацію сторінок. **До бібліографічного списку не повинні входити джерела, на які немає посилань в основному тексті.**

Усі джерела подаються тією мовою, якою вони видані; не допускається переклад назв російськомовних видань на українську мову.

Групування джерел у бібліографічному списку. Важливе значення для списку літератури до магістерської роботи має групування літератури. У наукових виданнях найпоширенішими є такі варіанти побудови бібліографічних списків: алфавітний, хронологічний, алфавітно-хронологічний, нумераційний, систематичний. Порядок побудови визначається автором, але він має бути витриманим від початку до кінця роботи. Не дозволяється комбінувати різні варіанти групування матеріалу.

Для магістерської роботи найоптимальнішими варіантами побудови бібліографічного списку є або алфавітний, або нумераційний.

За *алфавітної побудови* джерела розміщуються в порядку алфавіту прізвищ авторів і назв робіт. Роботи одного автора розміщуються за алфавітом назв чи у хронологічній послідовності їх написання.

За нумераційної побудови джерела розміщують у порядку посилань на них в основному тексті магістерської роботи, незалежно від того, з якої літери починається згадуваний документ чи прізвище автора.

Іншомовні джерела розміщуються за алфавітом після переліку всіх джерел українською мовою або мовами з кириличною графікою.

Список літератури оформлюється відповідно до вимог «ДСТУ 8302:2015 Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» з можливим використанням скорочень згідно зі стандартами «ДСТУ 3582:2013. Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ)», «ДСТУ 7093:2009 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами (ГОСТ 7.11–2004, MOD; ISO 832:1994, MOD) ГОСТ 7.11–2004 (ISO 832:1994)», «ДСТУ 6095:2009 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Правила скорочення заголовків і слів у заголовках публікацій (ГОСТ 7.88–2003, MOD)».

Кожне джерело подається в окремому рядку, на початку якого вказується номер посилання з крапкою і пробілом.

Кожне посилання поділяється на зони, які відділяються одна від одної крапкою.

При посиланні на видання в цілому (книгу, реферат дисертації, дисертацію тощо) структура опису має такий формат:

Заголовок. Назва. / Відомості про відповідальність. Відомості про повторність видання. Вихідні дані. Том. Обсяг.

Заголовок містить прізвище та ініціали автора (або ім'я, якщо воно використано безпосередньо в джерелі інформації). **Ініціали розділяються пробілом; при цьому не допускається перенесення ініціалів на інший рядок по відношенню до прізвища і розрив ініціалів (для запобігання цього треба використовувати нерозривний пробіл – поєднання клавіш **Ctrl+Shift+пробіл**).** За можливістю вказується **інформація про ВСІХ авторів**. Заголовок може бути відсутнім. У цьому разі у відомостях про відповідальність надається інформація про редактора (редакторів) видання.

Назва може складатися з основної частини та відомостей, що її доповнюють. **Скорочення слів в основній назві заборонено.** У разі наявності відомостей, що доповнюють основну назву, вони відокремлюються від основної частини **двокрапкою і пробілом** (наприклад, Безменов М. І. Вступ до інформатики : навч. посіб.). При наявності декількох доповнюючих відомостей вони також **розділяються двокрапкою і пробілом**. При відсутності Відомостей про відповідальність назва закінчується крапкою.

Відомості про відповідальність – це інформація про осіб (редактор, перекладач тощо) і/або організації, які брали участь у створенні документа. При їх наявності вони відокремлюються від назви косою рискою, оточеною з обох боків пробілами; при їх відсутності назва повинна закінчуватися крапкою. **У цій зоні ініціали повинні передувати прізвищу** (наприклад, ред. Дж. Вэн Райзин). За наявності декількох додаткових відомостей вони розділяються крапкою з комою.

Цю зону можна опускати, але вона є обов'язковою у разі відсутності заголовка.

Відомості про повторність видання – це інформація про зміни й особливості цього видання відносно попереднього (Вид. 2-ге.). Цю зону можна опускати.

Вихідні дані – відомості про місце (місто) видання, видавництво (видавця) та рік випуску документа. **Місце видання вказується без скорочення.** При посиланні на збірку назву видавництва можна не вказувати. При наявності назви видавництва вона відокремлюється від місця видання двокрапкою з пробілом; у інших випадках як розділовий знак використовується кома з пробілом. **Назва видавництва вказується з великої літери без лапок і додаткових пояснень.** Якщо видавництво не має власної назви і є складовою деякої установи, то після скорочення «Вид-во» або «Изд-во» надається назва установи, складовою якої є видавництво (у родовому відмінку з можливим використанням скорочень). Наприклад:

Київ : Наук. думка, 2012.

Москва : Вильямс, 2016.

Том (порядковий номер тому, номера або випуску) зазначається в разі посилання на публікацію, яка складається з кількох частин (томів чи серій). При цьому використовують такі скорочення: Т. (Vol. – від англ. Volume чи Vd. – від нім. Band), № (No. – від англ. Number чи Nr. – від нім. Numer), Вип. (Вип. від рос. Выпуск або Iss. – від англ. Issue), Ч. (Р. – від англ. Part чи Т. – від нім. Teil) з наступним пробілом. **Порядковий номер від скорочення не відривають – використовують нерозривний пробіл.**

Обсяг – це кількість сторінок у джерелі; далі вказується скорочення слова «сторінок» (с. – від укр. сторінка (рос. – страница), або р. – від англ. pages чи S. – від нім. Seiten). **Скорочення на наступний рядок не можна переносити – для цього використовують нерозривний пробіл.**

При посиланні на частину книги, тези доповіді, статтю в збірці тощо структура опису має такий формат:

Заголовок. Основна назва. *Назва документа*. Вихідні дані. Том. Місцезнаходження. Код.

Заголовок – див. вище.

Основна назва – назва статті (без використання скорочень). Назва документа може складатися з основної назви документа, де скорочення є неприпустимими, і доповнюючих відомостей, в яких рекомендується використовувати скорочення. **Вирізняється курсивом.**

Вихідні дані – див. вище. Назва видавництва може бути відсутня.

Том – див. вище.

Місцезнаходження – це **діапазон сторінок з роздільником у вигляді тире, не оточеного пробілами**. Наводиться після скорочення слова «Сторінки» (С. для україно- або російськомовного джерела інформації, чи Р. або S. для англо- або німецькомовного джерела відповідно). Якщо джерело інформації міститься на одній сторінці, то вказується не діапазон, а лише номер сторінки. **Скорочення і наступна цифра поділяються нерозривним пробілом.**

Код – це код doi (зазначається тільки при його наявності у форматі doi: код).

При посиланні на статтю в журналі структура опису має такий формат:

Заголовок. Основна назва. Назва журналу. Рік. Том. Місцезнаходження. Код.

Заголовок – див. вище.

Основна назва – назва статті (скорочення заборонені).

У Назві журналу можливе використання скорочень (особливо при посиланні на закордонні журнали, де це є загальноприйнятим). **Вирізняється курсивом.**

Рік – рік випуску.

Том – інформація про том (Т. або Vol. чи Bd.), номер (№ або no. чи Nr.), випуск (вип., вып. або iss.). У разі наявності декількох елементів вони відокремлюються один від одного комою з пробілом; **числове значення відокремлюється від скорочення нерозривним пробілом.**

Місцезнаходження та Код – див. вище.

При посиланні на **електронний ресурс локального доступу** структура опису має формат, аналогічний наведеним раніше, але після вихідних даних подаються відомості про кількість фізичних одиниць (арабськими цифрами) та вид носія інформації (наприклад, 1 електронний оптичний диск). У дужках можна (не обов'язково) подавати відомості про вид оптичного диска (CD-R, CD-RW, DVD-R тощо).

При посиланні на електронний ресурс віддаленого доступу (Інтернет-ресурс) структура опису має формат, аналогічний відповідному ресурсу з тих, що наведені вище, але наприкінці наводиться примітка, формат якої такий:

Дата оновлення : ЧЧ.ММ.РРРР. URL : доступ (дата звернення : ЧЧ.ММ.РРРР).

Тут елемент доступ – це протокол доступу та електронна адреса **без вирівнювання підкреслюванням; перенесення частини електронної адреси на наступний рядок здійснюється тільки після навскісної риски**. Елемент Дата оновлення може бути відсутній.

Звертайте, будь ласка, увагу на наявність в описах розділових знаків (двокрапки, крапка з комою, кома, навскісна риска, дефіс, тире тощо) та пропусків між ними, яких обов'язково необхідно дотримуватися.

ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ СПИСКУ ЛІТЕРАТУРИ

Один автор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців: історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917-1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с. 2. Бондаренко В. Г. Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919-1993 рр.) : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 600 с. 3. Вагіна О. М. Політична етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 102 с. 4. Верлос Н. В. Конституційне право зарубіжних країн : курс лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 145 с. 5. Горбунова А. В. Управління економічною захищеністю підприємства: теорія і методологія : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 240 с. 6. Гурська Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2016. 172 с. 7. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника : навч. посіб. Київ : Талком, 2016. 340 с.
Два автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2015. 196 с. 2. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 130 с. 3. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с. 4. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Фінанси : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 102 с. 5. Горошкова Л. А., Волков В. П. Виробничий менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с. 6. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 212 с.
Три автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аніловська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. Інформаційні системи і технології у фінансах : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2015. 312 с. 2. Городовенко В. В., Макаренков О. Л., Сантос М. М. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 206 с. 3. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с.

	4. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 476 с.
Чотири і більше авторів	1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : станом на 10 жовт. 2016 р. / К. І. Беліков та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ : ЦУЛ, 2016. 528 с. 2. Бікулов Д. Т, Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 360 с. 3. Операційне числення : навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 88 с. 4. Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 264 с. 5. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.
Автор(и) та Редактор(и)/ Упорядники	1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 362 с. 2. Бутко М. П., Неживенко А. П., Пепа Т. В. Економічна психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ : ЦУЛ, 2016. 232 с. 3. Дахно І. І., Алієва-Барановська В.М. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с.
Без автора	1. 25 років економічному факультету: історія та сьогодення (1991-2016) : ювіл. вип. / під заг. ред. А. В. Череп. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 330 с. 2. Криміналістика : конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Галана ; уклад. Ж. В. Удовенко. Київ : ЦУЛ, 2016. 320 с. 3. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні : монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 172 с. 4. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред.: С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с. 5. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / за заг. ред. Т. А. Латковської. Київ : ЦУЛ, 2017. 176 с. 6. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Запоріжжя, 2017. 328 с. 7. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2016. 488 с. 8. Адміністративно-правова освіта у персоналіях : довід. / за заг. ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ : Ін Юре, 2015. 352 с.

	<p>9. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5-6 жовт. 2017 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 216 с.</p> <p>10. Країни пострадянського простору: виклики модернізації : зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Рудяков (відп. ред.) та ін. Київ : Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2016. 306 с.</p> <p>11. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с.</p>
Багато-томні видання	<p>1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с.</p> <p>2. Лодий П. Д. Сочинения : в 2 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. А. В. Синицына. Киев ; Мелитополь : НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2015. Т. 1. 306 с.</p> <p>3. Новицкий О. М. Сочинения : в 4 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. Н. Г. Мозговая. Киев ; Мелитополь: НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2017. Т. 1. 382 с.</p> <p>4. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків : Право, 2009. Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с.</p> <p>5. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : в 6 т. Харьков : Право, 2007. Т. 4 : Особенная часть. Косвенные налоги. 536 с.</p>
Автореферати дисертацій	<p>1. Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 20 с.</p> <p>2. Гнатенко Н. Г. Группы интересов у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с.</p> <p>3. Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.</p>

Дисертації	<ol style="list-style-type: none"> 1. Авдєєва О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII - початок XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с. 2. Левчук С. А. Матриці Гріна рівнянь і систем еліптичного типу для дослідження статичного деформування складених тіл : дис. ... канд. фіз.-мат. наук : 01.02.04. Запоріжжя, 2002. 150 с. 3. Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.
Законодавчі та нормативні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с. 2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. <i>Голос України</i>. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22. 3. Повітряний кодекс України : Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. <i>Відомості Верховної Ради України</i>. 2011. № 48-49. Ст. 536. 4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2017). 5. Деякі питання стипендіального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. № 1050. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 4. С. 530–543. 6. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 23 лют. (№ 35). С. 10. 7. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 20. С. 136–141. 8. Інструкція щодо заповнення особової картки державного службовця : затв. наказом Нац. агентства України з питань Держ. служби від 05.08.2016 р. № 156. <i>Баланс-бюджет</i>. 2016. 19 верес. (№ 38). С. 15–16.

Архівні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Лист Голови Спілки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. <i>ЦДАГО України</i> (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71. 2. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. <i>ЦДАВО України</i> (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3. 3. Наукове товариство ім. Шевченка. <i>Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України</i>. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.
Патенти	<ol style="list-style-type: none"> 1. Люмінісцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с. 2. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.
Препринти	<ol style="list-style-type: none"> 1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1). 2. Шиляев Б. А., Воеводин В. Н. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ / ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов. Харьков : ННЦ ХФТИ, 2006. 19 с.: ил., табл. (Препринт. НАН Украины, Нац. науч. центр «Харьк. физ.-техн. ин-т»; ХФТИ2006-4).
Стандарти	<ol style="list-style-type: none"> 1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація). 2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с. 3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).

Каталоги	<p>1. Горницкая И. П. Каталог растений для работ по фитодизайну / Донец. ботан. сад НАН Украины. Донецк : Лебедь, 2005. 228 с.</p> <p>2. Історико-правова спадщина України : кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Землянщина. Харків, 1996. 64 с.</p> <p>3. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін.; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів : Новий час, 2003. 160 с.</p>
Бібліографічні покажчики	<p>1. Боротьба з корупцією: нагальна проблема сучасності : бібліогр. покажч. Вип. 2 / уклад.: О. В. Левчук, відп. за вип. Н. М. Чала ; Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 60 с.</p> <p>2. Микола Лукаш : біобібліогр. покажч. / уклад. В. Савчин. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія ; ч. 10).</p> <p>3. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні : бібліогр. покажч. / уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування).</p> <p>4. Лисодєд О. В. Бібліографічний довідник з кримінології (1992-2002) / ред. О. Г. Кальман. Харків : Одисей, 2003. 128 с.</p> <p>5. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856-2013). Київ : Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с. (Джерела української біографістики ; вип. 3).</p>
Частина книги	<p>1. Баймуратов М. А. Имплементация норм международного права и роль Конституционного Суда Украины в толковании международных договоров / М. А. Баймуратов. <i>Михайло Баймуратов: право як буття вченого</i> : зб. наук. пр. до 55-річчя проф. М. О. Баймуратова / упоряд. та відп. ред. Ю. О. Волошин. К., 2009. С. 477–493.</p> <p>2. Гетьман А. П. Екологічна політика держави: конституційно-правовий аспект. <i>Тридцять лет с экологическим правом</i> : избранные труды. Харьков, 2013. С. 205–212.</p> <p>3. Коломоець Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. <i>Адміністративне право України</i> : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоець. Київ, 2009. С. 195–197.</p> <p>4. Алексєєв В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. <i>Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні</i> : монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.</p>

Матеріали конференцій, тези, доповіді	<p>1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. <i>Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації</i> : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136.</p> <p>2. Анциперова І. І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. <i>Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених</i> : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 134–137.</p> <p>3. Кононенко Н. Методология толерантности в системе общественных отношений. <i>Формирование толерантного сознания в обществе</i> : материалы VII междунар. антитеррорист. форума (Братислава, 18 нояб. 2010 г.). Киев, 2011. С. 145–150.</p> <p>4. Микитів Г. В., Кондратенко Ю. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науково-популярних журналів. <i>Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі</i> : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53.</p> <p>5. Соколова Ю. Особливості впровадження проблемного навчання хімії в старшій профільній школі. <i>Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичних, фармацевтичних та природничих наук</i> : матеріали III регіон. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 29 листоп. 2014 р. Запоріжжя, 2014. С. 211–212.</p>
Частина довідкового видання	<p>1. Кучеренко І. М. Право державної власності. <i>Великий енциклопедичний юридичний словник</i> / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 673.</p> <p>2. Пирожкова Ю. В. Благодійна організація. <i>Адміністративне право України</i> : словник термінів / за ред.: Т. О. Коломєць, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55.</p> <p>3. Сірий М. І. Судова влада. <i>Юридична енциклопедія</i>. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.</p>
Частина продовжаного видання	<p>1. Коломєць Т. О. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України: реалії та перспективи формування їх застосування. <i>Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46.</p> <p>2. Левчук С. А., Хмельницький А. А. Дослідження статичного деформування складених циліндричних оболонки за допомогою матриць типу Гріна. <i>Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки</i>. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 153–159.</p> <p>3. Левчук С. А., Рак Л. О., Хмельницький А. А. Моделювання статичного деформування складеної конструкції з двох пластин за допомогою матриць типу Гріна. <i>Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій</i>. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 19. С. 212–218.</p>

	<p>4. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького трибуналу. <i>Проблеми законності</i>. Харків, 2011. Вип. 115. С. 200–206.</p>
Періодичні видання (журнали, газети, вісники, часописи тощо)	<p>1. Кулініч О. О. Право на освіту в системі конституційних прав людини і громадянина та його гарантії. <i>Часопис Київського університету права</i>. 2007. № 4. С. 88–92.</p> <p>2. Коломоєць Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права : генеза і поняття. <i>Право України</i>. 2017. № 5. С. 71–79.</p> <p>3. Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5.</p> <p>4. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. <i>Юридичний вісник України</i>. 2017. 20-26 жовт. (№ 42). С. 14–15.</p> <p>5. Bletskan D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂: ab initio modeling and comparison with experiment. <i>Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics</i>. 2016. Vol. 19, No 1. P. 98–108.</p>
Електронні ресурси	<p>1. Влада очима історії : фотовиставка. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757& (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>2. Шарая А. А. Принципи державної служби за законодавством України. <i>Юридичний науковий електронний журнал</i>. 2017. № 5. С. 115–118. URL: http://lsej.org.ua/5_2017/32.pdf.</p> <p>3. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. <i>Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 20–27. URL: http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>4. Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку. <i>Наука та інновації</i>. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI: https://doi.org/10.15407/scin12.06.006.</p>

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ: кожне джерело, процитоване в роботі, має з'явитися у списку використаних джерел. Так само кожен запис у списку використаних джерел має бути згаданим у тексті роботи.

4.8. Додатки (за необхідності)

До додатків за необхідності доцільно включати допоміжний матеріал:

- таблиці даних;
- допоміжні ілюстрації, діаграми, малюнки, фотографії;
- застосований інструментарій емпіричного дослідження: анкети опитувань, бланки інтерв'ю, тести тощо;
- інші додаткові матеріали.

Додатки оформляють у кінці роботи (після списку використаних джерел), розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті.

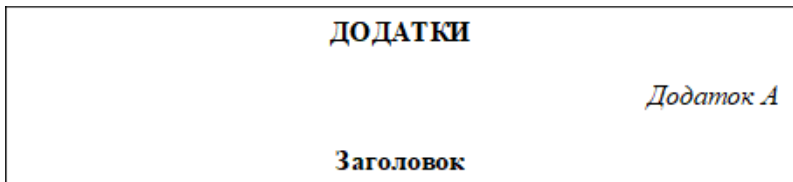
Кожен додаток повинен починатися з нової сторінки, мати заголовок, надрукований угорі відповідно до правил оформлення структурних частин роботи (друкується великими літерами, шрифт жирний) симетрично відносно тексту сторінки.

Додатки можна позначати послідовно або великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ї (наприклад, додаток А, додаток Б), або арабськими цифрами без знака „№“. Крапка після літери або цифри, що позначає номер додатка, не ставиться. Якщо в роботі є лише один додаток, то він позначається так: „Додаток“.

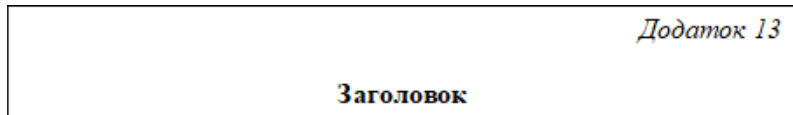
У правому верхньому куті над заголовком малими літерами з першої великої друкується *курсивом* (шрифт нежирний) слово „Додаток А“ і велика літера (або арабська цифра, без знака „№“), що позначає додаток.

Заголовок додатка друкують малими літерами з першої великої (шрифт жирний).

Наприклад:

або

Текст кожного додатка за необхідності може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад, „Додаток В.4“ – четвертий розділ додатка В; „Додаток Д.2.1“ – перший підрозділ другого розділу додатка Д.

Ілюстрації, таблиці та формули, розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис. А. 2.3 – третій рисунок другого розділу додатка А; формула (Б. 4) – четверта формула додатка Б.

5. ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Оформлення магістерської роботи – важлива складова наукового дослідження. Зміст і форма магістерської роботи нерозривно зв'язані між собою і мають складати єдине гармонійне ціле. Тому при оцінюванні магістерської роботи береться до уваги не лише її якість, а й оформлення. У разі невідповідності оформлення магістерської роботи державним стандартам і встановленим вимогам оцінка за представлене дослідження знижується.

Магістерська робота має бути чітко структурованою із виділенням окремих її частин, абзаців, нумерацією сторінок, правильним оформленням посилань, виносок, цитат, списку використаної літератури.

Магістерська робота виконується українською мовою; для іноземних громадян допускається виконання роботи російською або англійською мовою.

Обсяг основного тексту магістерської роботи за біологічною тематикою має становити 50–60, для робіт методичного спрямування – 70–80 сторінок (без урахування списку використаних джерел і додатків).

Текст магістерської роботи необхідно набирати шрифтом Times New Roman, кегль – 14, розмір сторінки – А4, міжрядковий інтервал – 1,5 (до тридцяти рядків на сторінці), абзац – 1,25 мм. Параметри сторінок такі: поля угорі, внизу – 20 мм, з лівого боку – 30 мм, з правого боку – 15 мм. Друкують роботу на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм); друк має бути чітким, чорного кольору, середньої жирності; ілюстрації можуть друкуватися в кольорі.

Заголовки структурних частин магістерської роботи друкують великими літерами (напівжирний шрифт) симетрично до тексту (див. приклад далі).

Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапками.

Нумерацію сторінок, розділів, рисунків, таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака „№“.

Номер розділу ставиться після слова „РОЗДІЛ“ (крапка після цифри не ставиться). Заголовок розділу друкується з нового рядка (див. приклад далі).

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу й порядкового номера пункту, між якими ставиться крапка; в кінці номера підрозділу, пункту також ставлять крапку. Заголовки підрозділів, пунктів друкують з абзацу напівжирним шрифтом. Крапку в кінці заголовків, підрозділів, пунктів не ставлять. Відстань між заголовком розділу та заголовком підрозділу (за винятком заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати двом міжрядковим інтервалам, наприклад:

РОЗДІЛ 2
МАТЕРІАЛ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ,
ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
РАЙОНУ ДОСЛІДЖЕННЯ

↑
два інтервали
↓

2.1. Матеріал і методи досліджень

↑
один інтервал
↓

Робота виконувалася протягом 2020-2021 років.....

← 30 мм →

← 15 мм →

↑
20 мм
↓

Відстань між заголовком розділу та заголовком підрозділу повинна дорівнювати двом міжрядковим інтервалам; відстань між заголовком підрозділу та заголовком пункту, між заголовком пункту та текстом - один міжрядковий інтервал.

Заголовок підрозділу має розміщуватися з нового рядка з абзацного відступу (1,25 см); заголовок пункту - з нового рядка, але з двома абзацними відступами (2,5 см), заголовок підпункту - з нового рядка з трьома абзацними відступами (3,75 см), наприклад:

РОЗДІЛ 4
ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ
4.1. Аналіз стану умов праці
4.1.1. Характеристика виробничого середовища та його чинників
Текст текст текст текст

Текст підрозділу, пункту, підпункту починається з нового рядка з абзацним відступом 1,25 см (приклад див. вище).

Не допускається розміщення назви підрозділу чи пункту в нижній частині сторінки, якщо далі подається лише один рядок тексту.

Кожен розділ магістерської роботи слід починати з нової сторінки.

Формулювання означень, терміни й т. п. у тексті магістерської роботи можна виділяти *курсивом* або друкувати **напівжирним шрифтом**.

Першою сторінкою магістерської роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті без крапки в кінці.

5.1. Оформлення ілюстрацій, таблиць, формул, приміток, цитат

Якщо в тексті роботи використано ілюстрації (рисунки, графіки, діаграми, схеми, фотознімки, фотографії мікропрепаратів тощо) й таблиці, то їх подають безпосередньо після тексту, де вони згадуються вперше.

Фотографії розміром менші за А4 наклеюють на стандартні аркуші білого паперу формату А4. Якщо ілюстрація чи таблиця мають формат більший за А4, то її можна розмістити в додатках.

Ілюстрації позначають словом „Рис.“ і нумерують послідовно в межах розділу (за винятком ілюстрацій, поданих у додатках). Номер ілюстрації складається з номера розділу й порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Назву і слово „Рис.“ починають з великої літери, шрифт звичайний. Номер ілюстрації, її назва й пояснювальний підпис розміщується безпосередньо під ілюстрацією (або праворуч від неї); крапку в кінці назви рисунка не ставлять, наприклад:

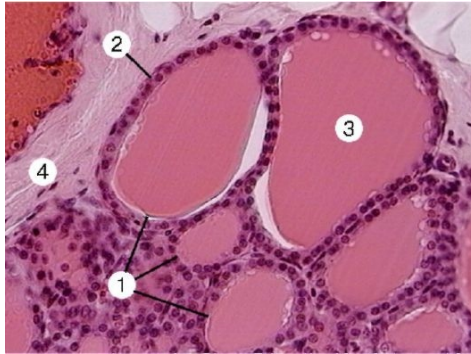

Рис. 2.1. Щитоподібна залоза, поперечний зріз. Гістопрепарат (гематоксилін і еозин, х 200)

1 – фолікули, оточені мережею капілярів; 2 – клітини стінок фолікулів; 3 – пофарбований колоїд у порожнині фолікула; 4 – септи, що поділяють залозу на дольки й містять кровоносні судини.

Графічний метод обробки даних полягає у побудові графічних залежностей між досліджуваними факторами. Графічні залежності можуть мати вигляд графіків і діаграм, які стисло й наочно ілюструють результати досліджень, конкретно і зрозуміло пояснюють цифрові дані й взаємозв'язок між ними, певні закономірності.

Графіки краще застосовувати у випадках, коли треба показати або зміни у групі значень за довгі проміжки часу, особливо, якщо треба акцентувати увагу на змінах у часі і темпах змін, або за потреби відобразити кілька груп даних одночасно.

Графіки найчастіше будують на основі системи прямокутних координат; при цьому використовують рівномірні і нерівномірні (функціональні) шкали. Рівномірною вважається шкала, протягом якої відстань між двома сусідніми поділками не змінюється. У функціональній шкали відстань між двома сусідніми поділками постійно змінюється за певним математичним законом. Нерівномірні шкали застосовують для зображення окремих графічних залежностей.

Для побудови графіка необхідно вибрати шкалу й побудувати координатну сітку з урахуванням доцільного масштабу графічного зображення, потім відкласти точки (числові значення результатів експерименту) на координатній сітці й з'єднати їх плавною лінією.

Графік має містити допоміжні елементи: підписані осі координат; числові дані, що доповнюють або уточнюють величину нанесених точок. Підпис до графіка включає його назву, словесне пояснення умовних знаків і окремих елементів графічного зображення, наприклад:

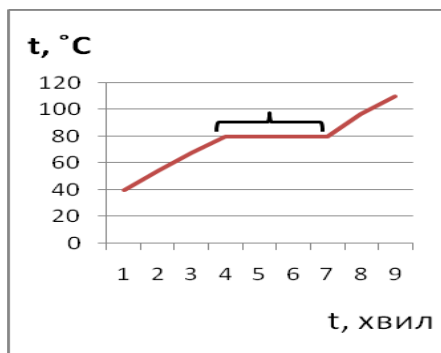

Рис. 3.5. Графік нагрівання і плавлення нафталіну (дужкою позначено зону плавлення)

Діаграми є візуально привабливішими, вони спрощують виконання порівнянь даних, спостережень за певними процесами.

Універсальною діаграмою є гистограма, яку використовують для оцінки зміни даних за визначений період часу.

Лінійна діаграма нагадує гистограму, повернуту на 90 градусів за годинниковою стрілкою. Це горизонтальна діаграма, що демонструє або порівнює окремі числові значення у визначений час. У ній менше уваги приділяється часовому перебігу, а більше – співвідношенню окремих компонентів.

Кругова діаграма – найкращий спосіб зобразити складові частини якоїсь величини або певні пропорції і співвідношення. Такі діаграми використовуються для створення „знімків“ даних у визначений час; вони більш наочні, якщо будуються на основі 6-7 значень.

Кільцева діаграма нагадує кругову з отвором у середині. Проте, на відміну від кругової діаграми, кільцева може використовуватися для демонстрації не одного ряду даних, а декількох, і тоді кожне кільце в кільцевій діаграмі відображає окремий ряд даних.

Точкова діаграма зазвичай використовується для виявлення співвідношення між двома числовими змінними і порівняння їх значень у різні проміжки часу. Такі діаграми можуть відображати зміни сукупності даних; їх використовують для визначення того, чи залежить одна змінна від іншої або чи впливають вони одна на одну.

Приклад використання діаграм:

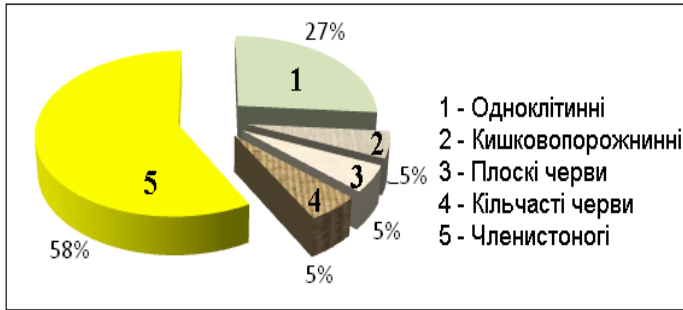

Рис. 4.3. Розподіл досліджених видів безхребетних тварин за типами

При посиланні на ілюстрацію вказують її порядковий номер, наприклад, „як показано на рис. 1.2“. У повторних посиланнях на ілюстрації слід вказувати скорочено слово „дивись“, наприклад: „див. рис. 1.3“.

Таблиці використовують для подання цифрового матеріалу або іншої інформації. Розміщують таблицю після першого згадування про неї в тексті таким чином, щоб її можна було б читати або без повороту переплетеного блоку роботи, або з поворотом за годинниковою стрілкою.

Таблиця має таку загальну структуру:

<i>Головка</i>	<i>Графи</i>		<i>Заголовки граф</i>	
				<i>підзаголовки граф</i>
<i>Рядки</i>				

Боковик (заголовки рядків)

Графа з порядковими номерами рядків не потрібна.

Таблиці нумеруються послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщується напис „Таблиця“ із зазначенням її номера. Номер таблиці має складатися з номера розділу й порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: „Таблиця 1.2“; друкують курсивом, шрифт звичайний. Назву таблиці друкують напівжирним шрифтом симетрично до тексту над таблицею; назву не підкреслюють; крапку в кінці не ставлять.

Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на інший аркуш. Якщо вона переноситься на наступну сторінку, то у правому верхньому куті сторінки курсивом пишеться „Продовження таблиці“ й вказується тільки її номер (тобто назва таблиці при її перенесенні не повторюється).

Таблицю з великою кількістю граф можна ділити на частини й розмішувати одну частину під другою в межах однієї сторінки. Якщо ж рядки

або графі таблиці виходять за формат сторінки, то у першому випадку в кожній частині таблиці повторюють її головку, в другому випадку повторюють боковик.

Назви граф (шрифт напівжирний) та рядків (шрифт звичайний) у таблиці пишуться з великої літери, підзаголовки – або з маленької, якщо вони складають одне речення із заголовком, або з великої, якщо вони самостійні. Висота рядків повинна бути не менше 8 мм, наприклад:

Таблиця 2.2

Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин							
	денна форма навчання				заочна форма навчання			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		лекції	лабораторні заняття	самостійна робота		лекції	лабораторні заняття	самостійна робота
Тема 1. Підцарство Одноклітинні тварини	12	2	2	8	16	2	2	12
Тема 2. Тип Губки	10	2	2	6	10			10

Текст у комірках таблиць може повторюватися. Якщо повторюється одне слово, його можна замінити надалі лапками з рисками (– " –); якщо повторюються два або більше слів, то при першому повторенні їх замінюють висловом „те саме“. Не слід ставити лапки замість цифр, математичних або хімічних символів, що повторюються. Якщо в будь-якій комірці таблиці відсутні дані, то в ній ставлять прочерк (–).

Якщо у тексті посилаються на дані таблиці, то в логічно зручному місці в круглих дужках зазначають (табл. 1.1) або записують „...як це видно з табл. 1.1“. У повторних посиланнях на таблиці треба вказувати скорочено слово „дивись“, наприклад: (див. табл. 1.3).

Формули та рівняння розташовують безпосередньо після тексту, в якому вони згадуються, посередні сторінки. Вище і нижче кожної формули або рівняння має бути залишено не менше одного вільного рядка. Формули та рівняння в роботі (за винятком формул і рівнянь, наведених у додатках) нумерують у межах розділу. Нумерувати слід лише ті формули та рівняння, на які є посилання у наступному тексті; якщо в тексті посилань немає, тоді формули й рівняння не нумерують.

Номер формули складається з номера розділу й порядкового номера формули в ньому, між якими ставиться крапка. Нумери формул пишуть біля правого поля аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках (шрифт звичайний), наприклад:

$$X = \frac{62,5 (A_1 - A_2) \cdot m_2}{A_3 \cdot m_1}, \quad (3.1)$$

Номер формули, що знаходиться у рамці, розміщують зовні рамки також біля правого поля аркуша на рівні основного рядка формули. Номер формули-дроби подають на рівні її основної горизонтальної риски. Номер групи формул, розміщених на окремих рядках і об'єднаних фігурною дужкою (парантезом), розміщують праворуч від вістря парантеза, яке має знаходитись посередині групи формул і бути зверненим у бік номера.

Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів подають безпосередньо під формулою в тій послідовності, в якій вони розміщені у формулі. Значення кожного символу й числового коефіцієнта розміщують з нового рядка, при цьому перший рядок пояснення починають зі слова „де“ без двокрапки, наприклад:

Зв'язок між масою і енергією згідно з теорією відносності визначають за формулою

$$E = mc^2,$$

де

E – енергія системи,

m – маса системи,

c – швидкість світла у вакуумі.

Невеликі і нескладні формули, які не мають самостійного значення, вписують у середині рядків тексту. Оскільки в цьому випадку формула входить до речення як його рівноправний елемент, тому в кінці формул і в тексті перед ними розділові знаки ставлять відповідно до правил пунктуації. Двокрапку перед формулою ставлять тоді, коли у тексті перед формулою є узагальнююче слово або цього вимагає побудова тексту, що передує формулі.

Якщо формула (або рівняння) не вміщується в один рядок, її можна перенести або тільки після знака рівності (=), або після знаків плюс (+), мінус (-), множення (x) і ділення (:). Номер формули при її перенесенні розміщують на рівні останнього рядка.

При посиланнях на будь-яку формулу її номер ставлять точно в тій же графічній формі, що й після формули, тобто арабськими цифрами в круглих дужках, наприклад, „у формулі (3.7)“; „з рівняння (5.1) випливає...“.

Якщо посилання на номер формули знаходиться усередині виразу, укладеного в круглі дужки, то їх рекомендується замінити квадратними дужками, наприклад, „За формулою оцінки ефективності фотосинтезу [див. формулу (14.3)], одержуємо...“.

У текст магістерської роботи формули та рівняння можна вписувати за допомогою комп'ютерних програм Microsoft Office Excel та Mathcad.

Текст після рисунків, таблиць, формул друкують через один міжрядковий інтервал.

Примітки до тексту й таблиць, в яких наводять довідкові та пояснювальні дані, нумерують послідовно в межах однієї сторінки. Якщо приміток на одному аркуші декілька, то після слова „Примітки“ (шрифт жирний) ставлять двокрапку, наприклад:

Примітки:

1. ...
2. ...

Якщо є одна примітка, то її не нумерують і після слова „Примітка“ ставлять крапку.

У тексті роботи необхідно використовувати стандартні скорочення слів: а) після перерахування (та ін. – та інше, і т. д. – і так далі, і т. п. – і тому подібне); б) при посиланнях (див. – дивись); в) при позначенні цифрами століть і років (ст. – століття, ст. ст. – століття, р. – рік, рр. – роки). Допускається використання загальноприйнятих і нестандартних скорочень, побудованих відповідно до стандартів ДСТУ 3582–2013, ГОСТ Р 7.0.122011 та міждержавного стандарту ГОСТ 7.11–2004.

Відповідно до ДСТУ 365.1-99 у тексті слід обов'язково розділяти пробілом значення будь-яких фізичних величин і одиниці виміру, в тому числі % і °С; наприклад, 125 м, 134,5 кг, 48,97 %, 36,6 °С, 257,9 т, 428 л, 123,45 га, 259 м³ тощо.

Для цього використовують «нерозривний пробіл» – одночасне поєднання клавіш <Ctrl+Shift+пробіл>.

Винятки становлять позначення у вигляді знака, піднятого над рядком, перед яким пробіл не ставиться (наприклад, при зазначенні розміру плоского кута в градусах, хвилинах, секундах – 15°, 5'12").

Також необхідно розділяти пробілами ініціали, ініціали та прізвище, кількісні числівники в цифровому запису (наприклад, у запису номера) і попередній (іноді наступний) текст, не допускаючи при цьому їх розміщення в різних рядках. Для поділу використовувати «нерозривний пробіл».

При згадуванні в тесті прізвищ (учених-дослідників, практиків) ініціали, як правило, ставляться перед прізвищем (В. Вернадський, а не Вернадський В.).

Перелік прізвищ також варто подавати за абеткою, наприклад, фрагмент «...досвід видатних українських педагогів-гуманістів В. Сухомлинського, А. Макаренка, К. Ушинського, Г. Ващенко, С. Русової» краще подавати у такому вигляді: «...досвід видатних українських педагогів-гуманістів Г. Ващенко, А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського».

При друкуванні тексту слід чітко диференціювати тире та дефіс. Дефіс – це коротка риска (-), що вживається як знак переносу частин слова з одного рядка на інший або як з'єднувальна риска між словами, наприклад: „навчально-виховний процес“. Тире (–) ставиться перед словом „це“, перед узагальнюючим словом, що стоїть після однорідних членів речення, тощо.

У процесі написання наукової роботи магістрант повинен обов'язково посилатися на авторів і джерела, з яких запозичив матеріали або окремі результати. Посилання бажано робити на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли праці, в яких міститься необхідний матеріал, не перевидавалися (твори відомих вчених).

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи того друкованого твору слід наводити цитати. Науковий етикет потребує точного відтворення цитованого тексту, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

Використовувати цитати доцільно тоді, коли є потреба порівняти погляди різних авторів з приводу одного й того ж питання. Текст, який цитується, береться в лапки і супроводжується посиланням на джерела. Посилання роблять і тоді, коли думка автора переказується.

Текст цитати наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз „так званий“.

Цитування має бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається.

При непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело. Якщо необхідно виявити ставлення автора магістерської роботи до окремих слів або думок із цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання.

Коли автор магістерської роботи, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, то робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора роботи, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки, наприклад: (курсив наш. – В. В.), (переклад наш. – В. В.), (підкреслено мною – В. В.), (розбивка моя – В. В.).

Кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело. Посилання в тексті магістерської роботи на джерела зазначаються у квадратних дужках порядковим номером цього джерела за бібліографічним списком і відповідною сторінкою, наприклад: [5, с. 15–17]; *між номером джерела та номерами сторінок ставиться кома*.

Як варіант допускається така форма оформлення посилання:
[5, 15–17].

Якщо магістрант обрав певний стиль оформлення посилань у тексті, то його слід дотримуватися в усій роботі й не допускати комбінації стилів, наприклад, якщо обрано стиль посилань у вигляді [5, с. 15–17], то його треба витримати в усій роботі.

Посилання на джерела без прямого цитування вказуються також у квадратних дужках, наприклад [14], а якщо посилаються на кілька джерел, то вони розділяються між собою крапкою з комою, наприклад, [1; 3; 8; 40–47; 85].

При цитуванні крапка ставиться після посилання (дужок), а не перед ними: *неправильно* «...розвиток. [21, с. 60]», *правильно* «...розвиток» [21, с. 60].

Зустрічаються випадки, коли в тексті зазначаються науковці, які нібито розробляли досліджуване питання, проте в списку використаних джерел їхніх прізвищ і праць немає. Це є помилкою.

5.2. Літературне оформлення тексту

Оскільки наукове дослідження у вищій школі є кваліфікаційною роботою, тому значну увагу слід звернути на мовностилістичний аспект магістерського дослідження. Мета наукового мовлення полягає в тому, щоб системно й об'єктивно викласти певні наукові проблеми, питання. Основна увага звертається на логіку і точність викладу, від яких залежить рівень інтелектуальності наукових висловлювань. Для наукового тексту також є характерним змістовна лаконічність, завершеність логічних зв'язків, цілісність та послідовність розвитку думки. На рівні цілого тексту визначальними характеристиками є цілеспрямованість, відсутність емоційно забарвлених елементів мови, наявність точних висловлювань, спеціальної термінології, яка в лаконічній формі дає розгорнуті визначення або змістовні дефініції явищ, процесів, понять.

Науковий стиль української мови характеризується певними мовностилістичними рисами. Так, на лексичному й фразеологічному рівнях слід відзначити такі стилетвірні особливості:

- використання спеціальних та загальнонаукових термінів;
- вживання слів у прямому значенні;
- відсутність експресії, внаслідок чого домінуючою формою оцінки результатів дослідження є констатація фактів;
- переважання іменної лексики;
- виклад матеріалу магістерської роботи переважно від першої особи множини у минулому часі (наприклад, „ми встановили...“, „нами були проведені обстеження...“, „ми не поділяємо думки...“, „ми вважаємо...“ і т.ін., а не „я вважаю...“, „я не поділяю думку...“);
- використання пасивних конструкцій, що зумовлено необхідністю об'єктивного викладу матеріалу („у дослідженні розглянуто...“, „у роботі проаналізовано...“, „у цій частині виокремлено характерні ознаки...“).

Одна з істотних рис наукового стилю полягає у використанні значної кількості спеціальних лексичних засобів, що слугують для вираження певних смислових відношень між елементами наукової інформації:

- причини і наслідку, умови і наслідку (проте, однак, тому що, звідси, в(у)наслідок цього, в(у) результаті, в(у) залежності від, у зв'язку з цим, згідно з, відповідно до, за таких умов, за такої умови, через, якщо (ж), то це свідчить про, вказує на, засвідчує, дає можливість, дозволяє, сприяє, має значення тощо);
- часова співвіднесеність і порядок викладення інформації (спочатку / насамперед / у першу чергу з'ясуємо, передусім зазначимо, наступним кроком у дослідженні, одночасно, у той же час, поряд із цим, в подальшому, останнім часом, насамкінець тощо);
- всебічний розгляд об'єкта (з точки зору типовості, конкретності, сутності; у цьому розумінні, взагалі, зокрема, як правило, у тому числі, в основному, з одного боку, з іншого боку, крім того, окрім, у контексті, за концепцією тощо);
- зіставлення і протиставлення інформації (однак, проте, також, так

само, як і; як..., так і...; порівняно, у протилежність, на противагу, навпаки, аналогічно, таким чином, разом із тим тощо);

- виокремлення частин висловлювання (головне, зупинимося на головному, необхідно зазначити, маємо підкреслити (зазначити), слід мати на увазі, треба врахувати, характерно, що... тощо);

- доповнення, уточнення інформації (крім того, більше того, до речі, між іншим, головним чином, особливо, точніше, у тому числі, а саме тощо);

- зв'язок із попередньою інформацією (як було сказано / показано / зазначено / встановлено / одержано / виявлено / з'ясовано, як свідчать дані, на підставі даних із таблиці / діаграми виходить / можна встановити, як видно із таблиці, як зазначено в таблиці / схемі, як (уже) указувалося вище / зазначалося раніше / підкреслювалося, вище (нижче), вище йшлося про..., у зв'язку з цим, у зв'язку з викладеним вище, названий, останній, попередній, відповідний, вищеописаний, вищевказаний, вищенаведений, виведений, доведений, класифікований, завершений, описаний, перерахований, розглянутий, сформульований, установлений, аналогічний, схожий, подібного типу, розглядуваний тощо);

- об'єктивна оцінка інформації (природно, само собою зрозуміло, безперечно, безсумнівно, очевидно, навряд чи, начебто, у дійсності, насправді, дійсно, правда, точніше, зрозуміло, швидше за все, на перший погляд, зрештою, дослідження показало, аналіз підтвердив тощо);

- ілюстрація зазначеного (наприклад, так, як приклад, прикладом може слугувати, проілюструємо яскравими прикладами, розглянемо приклад, про що можна судити за, продовжимо ілюструвати, проаналізуємо типові приклади, унаочнимо тощо).

У науковій роботі використовують такі сполучники підрядності „завдяки тому, що“, „тоді як“, „тому що“, „замість того щоб“, „з огляду на те, що“, „зважаючи на те, що“, „внаслідок того, що“, „після того, що“, „в той час як“ та ін. Особливо часто використовуються похідні прийменники „протягом“, „відповідно до...“, „згідно з...“, „у результаті“, „на відміну від...“, „поряд з...“, „у зв'язку з...“ та ін.

Безособові, неозначено-особові речення в тексті наукових робіт живаються при описі фактів, явищ та процесів. Називні речення використовуються в назвах розділів, підрозділів і пунктів, у підписах під рисунками, діаграмами, ілюстраціями.

Обов'язковою вимогою об'єктивності викладу матеріалу є також вказівка на джерело повідомлення, автора висловленої думки чи якогось виразу, можна реалізувати за допомогою спеціальних вставних слів і словосполучень („за повідомленням“, „за відомостями“, „як свідчить“, „на думку“, „за даними“, „на нашу думку“ та ін.).

Діловий і конкретний характер опису явищ, які вивчаються, майже повністю виключає емоційно забарвлені слова та вигуки. Так, експерименти описуються звичайно за допомогою особових дієслівних форм на -но і -то (одержано, вирішено, проаналізовано та ін.).

Використання наведених вище лексичних одиниць сприяє логічному представленню думки, запобігає хибним повторам, допомагає уникати висловів, що не стосуються наукового дослідження, скеровує хід думки, дотримуючись правил ведення наукового пошуку відповідно до розділів дослідження.

Також у магістерській роботі можуть бути використані інші мовні/мовленнєві стандарти-кліше:

для обґрунтування актуальності теми й важливості дослідження:

- Проблема ...перебуває в центрі уваги...
- ...заслуговує на особливу увагу...
- ...посідає важливе місце...
- ...є актуальною...
- ...давно є на часі...
- ...цілком є на часі...
- ...відноситься до найактуальніших...
- ...цілком не є вирішеною...
- ...є мало розробленою, недослідженою...
- ...є дискусійною, не досить розробленою...
- ...фрагментарно висвітлювалася в ...
- ...не була об'єктом спеціального вивчення...

Важливо:

- ...дослідити...
- ...описати (здійснити опис)...
- ...узагальнити...
- ...вивчити...
- ...встановити...
- ...пояснити...
- ...систематизувати...
- ...охарактеризувати
- ...дати характеристику...
- ...класифікувати...
- ...визначити...
- ...підсумувати...
- ...проаналізувати...

- ...з'ясувати...
- ...розробити...
- ...здійснити експеримент...
- ...простежити...
- ...укласти...
- ...виявити...
- ...експериментально перевірити...

для характеристики історії й сучасного стану розробки питання в науковій літературі

- Прийнято вважати, що...
- Загальновідомо, що...
- Є думка, що...
- На думку (кого?)..., ...
- Згідно з точкою зору, ...
- Відповідно до концепції...
- Як уважає (вважають)..., ...
- Існуючі точки зору з цього питання можна класифікувати таким

чином...

- Дослідженням цієї проблеми займалися...
- Цих поглядів дотримується (дотримуються)...
- Гіпотезу (передбачення) про ... висунув (розробив)...
- Початок напрямку (тенденції) покладено...
- Нову концепцію (ідею, гіпотезу, теорію тощо) розроблено...
- Останнім часом дослідження з...
- Згідно з даними...
- Як показують новітні дослідження в галузі...
- У контексті сучасної парадигми досліджень...
- При вивченні ... значну увагу науковці приділяли...
- Подальший розвиток досліджень з...

при викладенні суті дослідження у роботі:

- Є підстави вважати...
- Гіпотетично можна стверджувати, що...
- Перевіримо запропоновану гіпотезу...
- Об'єкт дослідження характеризується такими особливостями...
- Об'єкт аналізу має такі специфічні якості, як...
- Матеріали здійсненого обстеження дозволяють згрупувати (класифікувати, узагальнити, уточнити, конкретизувати)...

- Нами зафіксовано (виявлено, з'ясовано, описано)...
- У світлі вищесказаного...
- Як уже зазначалося...
- На наш погляд...
- Необхідно зазначити, що...
- З огляду на...
- Установлено, що...
- Відправною точкою... у визначенні... було...
- Поділяючи точку зору... ми вважаємо...
- Беручи до уваги...
- З іншого боку...
- Передусім...
- По-перше...
- Аналіз... свідчить про...
- Звернення до концепції...
- Уявлення про...
- Як стверджує...
- Наступний приклад є...
- Таким чином, виконаний аналіз доводить, що...
- Проведене дослідження дає можливість стверджувати, що...
- У ході дослідження були проаналізовані...
- Результати роботи дають підстави вважати, що...
- У центрі нашої уваги...
- Під час дослідження виникла необхідність...
- Ми встановили...
- Як показало наше дослідження...
- Як свідчать результати аналізу...
- Застосування... методу (аналізу) дало змогу встановити...

при формулюванні висновків, рекомендацій, пропозицій:

- Таким чином, проведене дослідження (аналіз) підтверджує, що...
- Отже, є всі підстави зробити такий висновок...
- Як підсумок зазначимо, що...
- Дані здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок про...
- Отже, можна впевнено стверджувати, що...
- Сформулюємо основні висновки...
- Описані в роботі методики дослідження... є
- Підсумовуючи все сказане, відзначимо...
- Підбиваючи підсумки, відзначимо...
- Здійснене дослідження дозволяє зробити такі висновки...

6. ПРОБЛЕМА ПЛАГІАТУ В МАГІСТЕРСЬКИХ РОБОТАХ

У сучасному суспільстві вагомим показником компетентного фахівця є повага до інтелектуальних прав власності, до авторського доробку науковців. Коли автор наводить чиїсь дані без посилання на ті чи інші наукові праці – це плагіат: оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору (пункт в ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

У науці розрізняють академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства (ч. 4 ст. 42 Закону України «Про освіту»).

Академічним плагіатом є таке.

1. Відтворення в тексті наукової роботи без змін, з незначними змінами, або в перекладі тексту іншого автора (інших авторів), обсягом від речення і більше, без посилання на автора (авторів) відтвореного тексту.

Для констатації цього різновиду академічного плагіату достатньо встановити одночасну наявність таких ознак:

а) в тексті іншого автора (інших авторів) наявний такий чи майже такий текстовий фрагмент обсягом більше одного речення, як в оцінюваній науковій роботі (за винятком стандартних текстових кліше, які не мають авторства та/чи є загальноживаними);

б) цей текст іншого автора (інших авторів) було створено раніше, ніж оцінювану наукову роботу (або інший текст автора оцінюваної наукової роботи, де наявне таке саме речення чи група речень);

в) автор наукової роботи не посилається на цей текст іншого автора (інших авторів), або посилається деінде (в списку літератури, в іншій частині своєї роботи) так, що незрозуміло, якого саме речення (якої саме групи речень) оцінюваної наукової роботи стосується посилання.

2. Відтворення в тексті наукової роботи, повністю або частково, тексту іншого автора (інших авторів) через його перефразування чи довільний переказ без посилання на автора (авторів) відтвореного тексту.

Для констатації цього різновиду академічного плагіату достатньо встановити одночасну наявність таких ознак:

а) в оцінюваній науковій роботі міститься відтворення (повністю або частково) тексту іншого автора (інших авторів) через його перефразування чи довільний переказ:

- обсягом до абзацу без посилання на автора (авторів) відтвореного тексту, або

- обсягом більше абзацу без бібліографічного та/або текстуального посилання на автора (авторів) відтвореного тексту щонайменше один раз у кожному абзаці (крім абзаців, що повністю складаються з формул, а також нумерованих та маркованих списків);

б) відтворюваний текст іншого автора (інших авторів) було створено раніше, ніж оцінювану наукову роботу (або інший ідентичний за змістом текст автора оцінюваної наукової роботи).

3. Відтворення в тексті наукової роботи наведених в іншому джерелі цитат з третіх джерел без вказування, за яким саме безпосереднім джерелом наведена цитата.

Для констатації цього різновиду академічного плагіату достатньо встановити одночасну наявність таких ознак:

а) в оцінюваній науковій роботі наведено п'ять або більше цитат з третіх джерел саме чи майже в такому обсязі, як вони наведені в іншому джерелі, без вказування на це інше джерело як джерело, з якого запозичені відповідні цитати;

б) це інше джерело було створено раніше, ніж оцінювана наукова робота (або інший текст автора оцінюваної наукової роботи, де наведено такі самі цитати);

в) автор не посилається на це інше джерело, або посилається деінде (в списку літератури, в іншій частині свого тексту) так, що з посилання незрозуміло, що саме з цього джерела насправді взяті використані автором цитати з третіх джерел.

4. Відтворення в тексті наукової роботи наведеної в іншому джерелі науково-технічної інформації (крім загальновідомої) без вказування на те, з якого джерела взята ця інформація.

Для констатації цього різновиду академічного плагіату достатньо встановити одночасну наявність таких ознак:

а) в іншому джерелі оприлюднена та сама науково-технічна інформація (крім загальновідомої), яка наведена в оцінюваній науковій роботі;

б) це інше джерело було створено раніше, ніж оцінювана наукова робота (або інший текст автора роботи, де наявна та сама науково-технічна інформація);

в) автор не посилається на це інше джерело, або посилається деінде (в списку літератури, в іншій частині свого тексту) так, що з посилання незрозуміло, яку саме науково-технічну інформацію, використану в роботі (крім загальновідомої), автор бере з цього джерела.

Виходячи з наведеного вище, в процесі опрацювання наукової літератури під час магістерського дослідження важливого значення набуває скрупульозне фіксування джерел з метою подальшого цитування, звернення до перефразування та переказу (рис. 2).

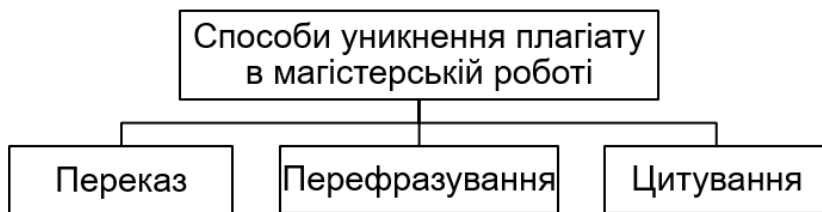

Рис. 2. Основні способи уникнення плагіату в магістерських роботах

Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату в магістерських роботах

Будь-який текстовий фрагмент обсягом від речення і більше, відтворений в тексті наукової роботи без змін, із незначними змінами, або в перекладі з іншого джерела, обов'язково має супроводжуватися посиланням на це джерело. Винятки допускаються лише для стандартних текстових кліше, які не мають авторства та/чи є загальноживаними.

Перефразування та переказ передбачає викладення тих чи інших наукових позицій, але використовуючи власну лексику. Перефразування також вимагає вказівки на авторство ідей, позицій. Для здійснення перефразування доцільно виокремлювати основні ідеї, вдаватися до переліку позицій, змінювати структуру речення, використовувати синоніми тощо.

Якщо перефразування чи довільний переказ в тексті наукової роботи тексту іншого автора (інших авторів) займає більше одного абзацу, посилання (бібліографічне та/або текстуальне) на відповідний текст та/або його автора (авторів) має міститися щонайменше один раз у кожному абзаці наукової роботи, крім абзаців, що повністю складаються з формул, а також нумерованих та маркованих списків (в останньому разі допускається подати одне посилання наприкінці списку).

Якщо цитата з певного джерела наводиться за першоджерелом, в тексті наукової роботи має бути наведено посилання на першоджерело. Якщо цитата наводиться не за першоджерелом, в тексті наукової роботи має бути наведено посилання на безпосереднє джерело цитування («цитуються за: ...»).

Будь-яка наведена в тексті наукової роботи науково-технічна інформація має супроводжуватися чітким вказуванням на джерело, з якого взята ця інформація. Винятки припускаються лише для загальновідомої інформації, визнаної всією спільнотою фахівців відповідного профілю. У разі використання у науковій роботі тексту нормативно-правового акту достатньо зазначити його назву, дату ухвалення та, за наявності, дату ухвалення останніх змін до нього або нової редакції.

На підставі вимог законів України «Про авторське право і суміжні права», «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про науково-технічну інформацію», «Про вищу освіту» всі наукові, кваліфікаційні та навчальні роботи здобувачів вищої освіти проходять обов'язкову перевірку на плагіат. Для цього в університеті розроблена відповідна процедура (про неї буде далі) та працює спеціальна комп'ютерна програма, за якими всі виконані магістерські дослідження за місяць до захисту перевіряються на унікальність.

7. ПРОЦЕДУРА ПІДГОТОВКИ ДО ЗАХИСТУ

Магістрант здійснює підготовку й написання магістерської під керівництвом наукового керівника й зобов'язаний подавати йому роботу для перевірки частинами в установлені терміни відповідно до індивідуального плану. Недотримання магістрантом узгодженого календарного графіка написання магістерської (несвоєчасне завершення розділів та роботи загалом) розглядається як невиконання ним навчального плану, що може бути підставою для відрахування його з університету як такого, що не виконав навчальний план.

Науковий керівник перевіряє виконану частину роботи й надає відповідні рекомендації.

Обов'язковим є публічний розгляд поточних результатів магістерської роботи на засіданнях кафедри не рідше, ніж один раз на семестр. Якщо навчальними планами підготовки магістрів за відповідними спеціальностями в кожному семестрі передбачене виконання кваліфікаційної роботи, тоді за результатами цих розглядів студент отримує залік, який виставляє завідувач кафедри.

Після усунення всіх зауважень магістрант завершує оформлення роботи й подає її науковому керівнику для підсумкової перевірки на предмет відповідності встановленим вимогам. За умови належного виконання роботи науковий керівник допускає її до попереднього захисту.

Попередній захист магістерської роботи відбувається у формі доповіді перед спеціально створеною комісією профільної кафедри. Попередній захист проводиться не пізніше ніж за 2 тижні до дати захисту, затвердженої у графіку підсумкової атестації. Орієнтовний термін захисту кваліфікаційної роботи доводиться до відома магістрантів не пізніше ніж за два місяці.

Магістрант подає роботу на попередній захист у завершеному, але у розширеному вигляді. У разі виявлення несуттєвих недоліків йому може бути надано певний термін для їх усунення. Якщо робота не відповідає встановленим вимогам, має суттєві недоліки, то комісія складає й подає на кафедру висновок про недопущення її до захисту.

Відповідно до затвердженої в університеті Процедури перевірки на плагіат наукових та кваліфікаційних робіт здобувачів освіти магістерська робота обов'язково перевіряється на оригінальність.

Для цього здобувач освіти готує електронний варіант роботи в одному з форматів: *.rtf (Rich Text Format), *.doc (Word 97 – Word 2003), *.docx (Word 2007 і старше); фотографії подаються у форматі JPEG (.jpg) та передає його на випускову кафедру (біології та агрономії).

Магістрант також подає заяву на ім'я завідувача кафедри для перевірки його роботи на наявність плагіату та після візування передає її разом з електронним варіантом роботи відповідальній особі з питань етики та академічної доброчесності, призначеній завідувачем випускової кафедри.

Відповідальна особа з питань етики та академічної доброчесності за допомогою програмно-технічного засобу перевіряє роботу з метою визначення її оригінальності.

Після перевірки кваліфікаційної роботи випускова кафедра аналізує отримані результати щодо її оригінальності та приймає рішення:

або про рекомендацію матеріалів до захисту (для кваліфікаційних робіт показник оригінальності тексту має становити не менше 50%);

або повернення матеріалів на доопрацювання та повторну перевірку.

Якщо здобувач освіти не згоден з результатами перевірки своєї роботи на оригінальність, він може подати заяву на ім'я голови комісії з питань етики та академічної доброчесності університету та пакет документів (електронний варіант роботи, довідку про оригінальність роботи, рішення кафедри).

Голова комісії з питань етики та академічної доброчесності університету призначає експертів, які розглядають надані здобувачем освіти матеріали та приймають рішення відповідно до Положення про академічну доброчесність учасників освітнього процесу ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”).

Після успішного попереднього захисту, успішної перевірки на плагіат та в разі повної відповідності роботи іншим встановленим вимогам магістерська зшивається в обкладинку. Після останньої сторінки вшивається порожній файл А4 отвором догори (в нього будуть вкладатися відгук та рецензія).

На титульній сторінці магістерської роботи ставиться підпис магістранта, наукового керівника й завідувача профільної кафедри.

Електронний варіант магістерської роботи (або у форматі .doc, або .docx, або .pdf) на будь-якому якому носії подається магістрантом до бібліотеки університету не пізніше ніж за 14 днів до дати захисту, про що ставиться відповідна відмітка на титульній сторінці магістерської роботи.

У разі відсутності відмітки бібліотеки магістерська робота не допускається до захисту.

Допущена до захисту магістерська робота підлягає рецензуванню. Рецензенти призначаються випусковою кафедрою. Рецензентами можуть бути викладачі закладів вищої освіти, висококваліфіковані вчителі шкіл і працівники органів освіти, співробітники науково-дослідних установ або підприємств, які спеціалізуються на вирішенні проблем, споріднених із темою роботи.

На рецензію роботу подають не пізніше, ніж за 2 тижні до дати захисту. Рецензент у п'ятиденний термін ознайомлюється з роботою і дає на неї письмову рецензію, яка має відображати позитивні досягнення кваліфікаційної роботи та її недоліки, містити ґрунтовний аналіз змісту роботи, висновок щодо можливості її захисту та рекомендацію щодо диференційованої оцінки її якості. Негативна рецензія не є підставою для відхилення роботи від її захисту.

Науковий керівник складає письмовий відгук на кваліфікаційну роботу.

Внесення змін у магістерську роботу після складання відгуку наукового керівника та рецензії не допускається.

Магістерська робота разом з відгуком керівника та рецензією передається на кафедру за 10 днів до початку підсумкової атестації здобувачів освіти.

Магістерська робота до захисту не допускається, якщо вона:

- містить академічний плагіат (факт плагіату доведено на засіданні кафедри, про що свідчить протокол засідання кафедри);
- не пройшла попередній захист на профільній кафедрі, про що свідчить протокол засідання кафедри;
- представлена науковому керівникові на перевірку з порушенням термінів, установлених індивідуальним планом магістранта щодо виконання магістерської роботи;
- виконана на тему, що вчасно не була затверджена наказом по університету або скоригована радою факультету невчасно;
- не має відгуку наукового керівника та рецензії;
- не має відповідної відмітки про передачу електронного варіанта магістерської роботи до бібліотеки університету на титульному аркуші.

8. ПРОЦЕДУРА ЗАХИСТУ

Для захисту магістерських робіт наказом ректора створюється екзаменаційна комісія зі складу найбільш досвідчених працівників професорсько-викладацького складу. Комісія проводить свої засідання відкрито та згідно з графіком її роботи, що затверджується ректором університету.

Відповідно до розкладу магістрант зобов'язаний своєчасно прибути на захист магістерської роботи або попередити завідувача кафедри та деканат про неможливість присутності на захисті із зазначенням причин та наданням документів, які засвідчують їх поважність.

Якщо магістрант не з'явився (не може з'явитись) на засідання екзаменаційної комісії з поважних причин, підтверджених документально, ректор університету може дозволити захист магістерської роботи в інший день (але в рамках роботи екзаменаційної комісії) з іншою групою магістрантів або дозволити виїзне засідання екзаменаційної комісії.

Магістрант, який не з'явився на засідання екзаменаційної комісії без поважних причин, вважається неатестованим. Це відзначається в протоколі засідання екзаменаційної комісії. *Такому студенту не може бути виданий документ про освіту.* Він відраховується з університету за невиконання індивідуального навчального плану, йому видається академічна довідка встановленого зразка.

Студент, допущений до захисту кваліфікаційної роботи, робить доповідь перед екзаменаційною комісією та присутніми в аудиторії; на неї відводиться до 10 хвилин. Як правило, доповідь супроводжується демонстрацією презентації.

Текст виступу магістранта на захисті магістерської роботи та зміст презентації мають бути узгоджені з науковим керівником.

Магістрант, представляючи свою роботу на захисті, повинен у стислому вигляді:

- коротко обґрунтувати актуальність теми, мету та завдання роботи;
- визначити об'єкт та предмет дослідження;
- коротко схарактеризувати застосовані методи дослідження;
- стисло викласти найбільш важливі положення та основний зміст роботи, результати дослідження;
- навести загальні висновки; якщо це можливо - окреслити можливості практичного застосування результатів роботи чи рекомендації, що впливають із результатів проведеного дослідження.

Виступ та відповіді магістранта на запитання, зауваження й побажання, указані в рецензії на роботу, повинні продемонструвати найвищий рівень його теоретичної підготовки, всебічну ерудицію та вміння доступно викласти основні результати проведеного дослідження. Завершуючи виступ, магістрант може зазначити, які його пропозиції вже впроваджено або заплановано до впровадження; де ще доцільно, на його думку, застосувати результати дослідження та яка їхня практична цінність.

Голова та члени екзаменаційної комісії, а також інші особи, присутні на захисті, можуть звертатися до магістранта із запитаннями, на які він зобов'язаний дати змістовні відповіді.

Після відповіді на всі запитання оголошується зміст рецензії або надається слово для виступу рецензенту (якщо він присутній на захисті).

Після цього слово може бути надано науковому керівникові для характеристики магістерської роботи та ставлення магістранта до своїх обов'язків.

Захист однієї магістерської роботи триває не більше 30 хвилин.

За результатами захисту магістерської роботи екзаменаційна комісія на своєму закритому засіданні ухвалює рішення щодо оцінки магістерської роботи та про присвоєння магістранту кваліфікації з видачею йому диплома встановленого зразка.

Рішення екзаменаційної комісії оголошується прилюдно в день захисту кваліфікаційних робіт; воно є остаточним і оскарженню не підлягає.

Повторний захист магістерської роботи з метою підвищення оцінки не дозволяється.

У разі виставлення незадовільної оцінки екзаменаційна комісія встановлює, чи може магістрант подати на повторний захист ту саму роботу з доопрацюванням, чи він має опрацювати нову тему, визначену профільною кафедрою.

Магістрант, який отримав на захисті кваліфікаційної роботи незадовільну оцінку, відраховується з університету й у цьому випадку йому видається академічна довідка встановленого зразка. Він має право бути повторно допущеним до захисту магістерської роботи протягом наступних трьох років у період роботи відповідної екзаменаційної комісії.

Якщо магістрант не з'явився на засідання екзаменаційної комісії для захисту магістерської роботи, то в протоколі комісії відзначається, що він є неатестованим у зв'язку з неявкою на засідання екзаменаційної комісії.

При встановленні плагіату повторний захист магістерської роботи не дозволяється; магістрант має право бути повторно допущеним до захисту тільки після опрацювання нової теми, визначеною профільною кафедрою.

Загальні рекомендації щодо виступу магістранта

На захист магістерської роботи магістрант готує доповідь на 6-8 хвилин (максимально до 10 хвилин), а також наочність: таблиці, схеми, графіки, діаграми тощо або мультимедійну презентацію. Як правило, для ілюстрування доповіді достатньо мультимедійної презентації, а інші зазначені вище засоби узгоджуються з науковим керівником.

Доповідь має складатися з трьох смислових частин:

- розкриття актуальності обраної теми, об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження, а також методів і методик, за допомогою яких був отриманий фактичний матеріал (за вступом до роботи);
- висвітлення змісту результатів, одержаних у процесі дослідження;
- виклад загальних висновків за результатами дослідження (за заключними висновками до тексту роботи, без повторення узагальнень, зроблених при викладі основного змісту дослідження).

Після підготовки доповіді та ілюстративного матеріалу необхідно кілька разів уважно перечитати текст уголос, у помірному темпі, виразно, із дотриманням логічних пауз та акцентуванням на тих висновках, на яких доповідач бажає зосередити увагу слухачів. При цьому слід перевірити, чи відповідає час виступу встановленому регламенту.

Доповідач завжди повинен пам'ятати: якщо виступ буде надто довгим, голова екзаменаційної комісії може перервати його, що призведе до порушення логіки викладу результатів дослідження й цілісності враження від проведеної роботи.

Крім доповіді, магістрант має підготувати відповіді на запитання та зауваження рецензента. Краще це зробити у письмовій формі на чернетці, що додасть упевненості на захисті.

Напередодні захисту рекомендується ще раз переглянути роботу, звернувши увагу на використані терміни, оскільки під час захисту часто доводиться пояснювати їх значення, а також спробувати спрогнозувати можливі запитання екзаменаторів і заздалегідь продумати відповіді на них.

Загальна оцінка захисту магістерської роботи залежить не лише від змісту, переконливості доповіді, а й від того, наскільки магістрант вправно представить її на засіданні екзаменаційної комісії, наскільки компетентно, впевнено відповідатиме він на поставлені запитання, коментуватиме дискусійні положення. Для цього йому необхідно володіти й дотримуватися правил публічного виступу.

Чіткість, лаконічність, граматична правильність висловлювань надають переконливості доповіді магістранта. Це зовсім не означає, що вона має бути спрощеною за формою. Навпаки, виступ повинен відповідати всім критеріям наукової доповіді, бути логічно побудованим та добре аргументованим.

Виголошувати доповідь необхідно впевнено, виразно, дбаючи про оптимальний темп, гучність, інтонацію мовлення. Поспішливість промовця, ковтання закінчень слів, надмірно тихий голос відчутно знижують її ефект. Аудиторії, перед якою відбувається захист наукових робіт, як правило, імпонує спокійна, виважена, за потреби, пристрасна манера викладу. Абсолютно неприпустиме порушення норм літературної мови, зокрема вживання сленгу (жargonу), неправильних наголосів у словах тощо.

До мультимедійної презентації також висуваються певні вимоги. Зазвичай вона має містити не більше 20 слайдів, але краще викласти матеріал на 15-16 слайдах (максимум 2 слайди на хвилину промови).

Тло слайдів презентації бажано обрати одне для всієї презентації, для чого можна скористатися шаблонами, які містить програма Microsoft Office PowerPoint. Бажано, щоб кольори схем, діаграм, малюнків були яскравішими за тло, а тому краще використовувати світле тло з невеликою кількістю декоративних елементів. Тло слайдів має відповідати тематиці роботи (не можна прикрашати квітами презентацію про тварин).

Ефекти анімації мають наголошувати на головну інформацію, а не бути самоціллю і не відволікати увагу слухачів від змісту презентації.

Бажано не використовувати складних прописних шрифтів; розмір шрифтів має бути не менше, ніж 24 pt. Найбільш адекватно сприймається презентація, на кожному зі слайдів якої розміщено не більше 12 рядків тексту, включаючи заголовок.

Презентація має містити такі ПРОНУМЕРОВАНІ слайди:

- титульний слайд із зазначенням теми магістерської роботи, прізвища та ініціалів виконавця, прізвища, ініціалів, наукового звання керівника;
- мета та завдання, об'єкт та предмет дослідження (1-2 слайди);
- методи та методики дослідження (1 слайд);
- опис результатів дослідження (10-12 слайдів);
- висновки та рекомендації (1-2 слайди).

Класичні помилки, яких припускаються магістранти при розробці презентації, такі:

- забагато слайдів та матеріалу на них;
- слайди змінюють один одного дуже швидко;
- малий шрифт;
- надмірне „декорування“, яке відволікає увагу від суті слайду;
- тло слайду (шаблон) зливається з текстом або надміру яскравий, відволікає увагу;
- невиправдане й надмірне використання ефектів анімації;
- виступаючий доповідає, повернувшись до екрану.

9. ОЦІНЮВАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

При оцінюванні магістерської роботи екзаменаційна комісія бере до уваги такі чинники:

- актуальність обраної теми;
- чіткість визначення об'єкта, предмета, завдань дослідження;
- логічність структури та її відповідність темі роботи;
- системність і глибина теоретичного аналізу проблеми;
- наявність огляду наукових джерел із конкретної проблематики;
- достовірність та обґрунтованість висновків;
- відповідність вимогам щодо оформлення роботи;
- змістовність доповіді магістранта про основні результати дослідження;
- правильність, чіткість, аргументованість відповідей на запитання членів екзаменаційної комісії;
- зауваження й рекомендації рецензента й наукового керівника магістерської роботи.

Орієнтовні критерії оцінювання

Оцінка «відмінно» ставиться, якщо до кваліфікаційної роботи немає суттєвих зауважень, вона повністю відповідає встановленим вимогам; обґрунтовано актуальність теми; тему розкрито повністю; робота містить елементи наукової новизни, має теоретичне й практичне значення; доповідь на захисті є логічною, змістовною, проголошена з вільним оперуванням матеріалу; відгук і рецензія позитивні; відповіді на питання членів екзаменаційної комісії вичерпні й переконливі.

Оцінка «**добре**» ставиться, якщо тема роботи практично розкрита, але наявні певні недоліки, які не мають істотного значення; у теоретичній частині поверхнево проаналізовано літературні джерела, елементи новизни та практичного значення представлені не зовсім чітко; висновки не є переконливими; є окремі зауваження в рецензії та відгуку наукового керівника; доповідь магістранта на захисті побудована логічно, проголошена з вільним оперуванням матеріалу, відповіді на запитання членів екзаменаційної комісії переважно вичерпні й переконливі; робота оформлена в межах встановлених вимог.

Оцінка «**задовільно**» ставиться, якщо тема роботи в основному розкрита, але мають місце певні недоліки змістового характеру; нечітко сформульовані мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження; відсутній або суттєво обмежений аналіз наукової полеміки; аналітична частина характеризується надмірною описовістю; висновки й пропозиції, що містяться в роботі, не обґрунтовані; рецензія й відгук містять окремі зауваження, які не отримали пояснення; доповідь прочитана за текстом або підготовлена невдало; не всі відповіді на запитання членів екзаменаційної комісії є коректними або вони не одержали належної аргументації; є зауваження щодо оформлення роботи.

Оцінка «**незадовільно**» ставиться, якщо порушено логіку у викладенні матеріалу в роботі; розділи не узгоджені між собою; відсутній огляд сучасних літературних джерел; відсутній докладний аналіз досліджуваної проблеми; відсутні особисті висновки й пропозиції автора; робота не відповідає спеціальності; мають місце суттєві недоліки в оформленні роботи; виступ на захисті свідчить про слабку орієнтацію в досліджуваній проблемі.

Шкала ECTS	Орієнтовні критерії
A	Робота відповідає всім вимогам, має певну наукову новизну та практичне значення. Захист показав високу обізнаність магістранта в предметі дослідження.
B	Робота відповідає всім вимогам, має практичне значення. Результати дослідження можуть бути впроваджені. Захист показав обізнаність магістранта в предметі дослідження.
C	Робота відповідає всім вимогам, але не має суттєвої новизни та практичного значення. Захист загалом засвідчив обізнаність магістранта в предметі дослідження.
D	Робота загалом відповідає вимогам, але є деякі зауваження; новизни й практичного значення не має. Захист засвідчив неповну обізнаність магістранта в предметі дослідження.
E	Робота загалом відповідає вимогам, проте є суттєві зауваження; новизни й практичного значення не має. Захист засвідчив суттєві недоліки та неповну обізнаність магістранта в предметі

	дослідження.
F	Робота не відповідає вимогам, має багато суттєвих зауважень. захист засвідчив відсутність необхідної підготовки магістранта, необізнаність магістранта в предметі дослідження. Необхідно доопрацювати роботу, але повторний захист можливий.
FX	Робота не відповідає вимогам, захист показав відсутність необхідної підготовки магістранта та повну необізнаність магістранта в предметі дослідження, тому повторний захист неможливий, а магістрант повинен отримати нову тему.

10. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України "Про вищу освіту". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
2. Андреев Т. И. Основы научной работы и оформление результатов научной деятельности. Москва : Финансы и статистика, 2003. 213 с.
3. Ануфриев А. Ф. Научное исследование : курсовые, дипломные и диссертационные работы. Москва : Ось-89, 2002. 78 с.
4. Магістерська робота у педагогічному вузі : посіб. для студ.-магістрантів / О. І. Безлюдний [та ін.]. Київ : Науковий світ, 2000. 117 с.
5. Білуха М. Т. Основи наукових досліджень. Кам'янець-Подільськ : вид-во К.-ПДУ, 2004. 37 с.
6. Боровиков В. П. Statistica. Искусство анализа данных на компьютере. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 688 с.
7. Грабарь М. И., Краснянская К. А. Применение математической статистики в педагогических исследованиях. Москва : Педагогика, 1977. 137 с.
8. Гублер Е. В., Генкин А. А. Применение непараметрических критериев статистики в медико-биологических исследованиях. Ленинград : Медицина, 1973. 144 с.
9. Доспехов В. А. Методика полевого опыта. Москва : Колос, 1985. 410 с.
10. Ефимова М. Р., Петрова Е. В., Румянцева В. Н. Общая теория статистики. Москва : ИНФРА-М, 1996. 416 с.
11. Єріна А. М., Захотай В. Б., Єрін Д. Л. Методологія наукових досліджень. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 212 с.
12. Зайцев Г. Н. Биометрический анализ в биологии. Москва : Изд-во МГУ, 1982. 160 с.
13. Запорожан З. Є. Сезонні спостереження в природі. Кам'янець-Подільськ : Вид-во К.-ПДУ, 2004. 122 с.
14. Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень. Київ : ВД «Професіонал», 2005. 240 с.
15. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: [навчальний посібник]. Київ : Кондор, 2009. 206 с.
16. Лудченко А. А. Основы научных исследований : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед.]. Киев : Знания, 2001. 218 с.
17. Дудик П. С. Науковий стиль мови і мовлення / Стилїстика української мови : [навчальний посібник]. Київ : Видавничий центр «Академія», 2005. С. 74–80.
18. Олейник Н. А., Приходько А. О. Магистерская работа: методика подготовки и порядок защиты : Метод. реком. для студ.-магистр. / Х., 2000. 40 с.
19. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : [навчальний посібник]. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.

20. П'ятницька-Позднякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі : [навчальний посібник]. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 116 с.
21. Пушкар О. І. Основи наукових досліджень. Х. : ХНЕУ, 2005. 142 с.
22. Ростовський В. С., Дібрівська Н. В. Основи наукових досліджень та технічної творчості: [підручник для студентів вищих навчальних закладів]. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 96 с.
23. Свердан М. Р. Основи наукових досліджень. Чернівці : Рута, 2003. 152 с.
24. Соловей М. І., Спіцин Є. С., Кудіна В. В. Методологія та технологія науково-педагогічних досліджень : [посібник для студентів вищих навчальних закладів]. Київ : Ленвіт, 2009. 192 с.
25. Спіцин Є. С., Назаров С. М. Організація науково-дослідної роботи студентів у вищому навчальному закладі. Київ : Вид. центр КДЛУ, 2002, 64 с.
26. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій. К. : Академвидав, 2004. 208 с.
27. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : [підручник]. К. : ВД Професіонал», 2007. 240 с.
28. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / ДП «УкрНДНЦ»; розроб. Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова». Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 18 с.
29. ДСТУ 3582:2013. Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ) / Нац. стандарт України. Київ: Мінекономрозвишку України, 2014. 15 с.
30. ГОСТ Р 7.0.12–2011. Библиографическая запись. Сокращение слов и словосочетаний на русском языке. Общие требования и правила / Федеральное агентство по техническому регулированию и метрологии. Москва : Стандартинфо, 2012. 16 с.
31. ДСТУ 7093:2009. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами (ГОСТ 7.11-2004, MOD; ISO 832:1994, MOD) / Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации (МГС). Москва : Стандартинфо, 2016. 83 с.
32. ДСТУ 6095:2009. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Правила скорочення заголовків і слів у заголовках публікацій (ГОСТ 7.88-2003, MOD) / Держспоживстандарт України. Київ : Держспоживстандарт України, 2009. 6 с.

- Вовк С. В., Котєнєва І. С.**
В61 Методичні рекомендації щодо проведення дослідження, написання, оформлення та захисту кваліфікаційної роботи магістра (для студентів спеціальностей 091 Біологія, 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) денної та заочної форм навчання факультету природничих наук). Старобільськ, 2021. 77 с.

Технічний редактор, коректор С. В. Вовк

Державний заклад
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
92703, м. Старобільськ, Луганська область, пл. Гоголя, 1,
факультет природничих наук, кафедра біології та агрономії